

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Cecilia Rådelius

Hemma bra men borta bäst?

Tvångsomhändertagande av barn och intresseavvägningar vid vårdens
upphörande

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Ryrstedt

Termin för examen: Period 1 HT2019

Innehåll

INNEHÅLL	2
SUMMARY	6
SAMMANFATTNING	8
FÖRORD.....	10
FÖRKORTNINGAR	11
1 INLEDNING	12
1.1 Bakgrund	12
1.2 Syfte och frågeställningar.....	14
1.3 Avgränsningar	14
1.4 Metod.....	15
1.5 Material	16
1.6 Terminologi.....	18
1.7 Forskningsläge	18
1.8 Disposition.....	19
2 PRINCIPEN OM BARNETS BÄSTA	22
2.1 Barnkonventionen	22
2.2 SoL och LVU	24
3 OROSANMÄLAN HAR INKOMMIT	27
3.1 Förhandsbedömning	27
3.2 Barnavårdsutredning	28
3.3 Vårdplan	31
3.4 Omedelbart omhändertagande.....	32
4 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR TVÅNGSVÅRD.....	35
4.1 Rekvisit	35

4.2	Miljöfall, 2 § LVU	36
4.2.1	Översikt.....	36
4.2.2	Fysisk eller psykisk misshandel	38
4.2.3	Otillbörligt utnyttjande	39
4.2.4	Brister i omsorgen.....	40
4.2.5	Något annat förhållande i hemmet.....	41
4.3	Beteendefall, 3 § LVU	42
4.3.1	Översikt.....	42
4.3.2	Missbruk av beroendeframkallande medel	43
4.3.3	Brottslig verksamhet	43
4.3.4	Något annat socialt nedbrytande beteende	44
4.4	Samtycke	45
5	ANSÖKAN OCH PLACERING	47
5.1	Ansökan om vård enligt LVU	47
5.2	Placering i familjehem.....	48
5.3	Återföreningsprincipen	50
6	UPPFÖLJNING AV VÅRD	53
6.1	Regelbunden uppföljning	53
6.2	Övervägande och omprövning av vård	54
7	VÅRDENS UPPHÖRANDE	59
7.1	21 § LVU.....	59
7.2	Behövs vården fortfarande?.....	59
7.2.1	Nuvarande vårdbehov jämfört med det ursprungliga	60
7.2.2	Andra grunder för vård än vid tvångsomhändertagandets början	62
7.3	Är återföreningen nog förberedd?.....	63
8	RESULTAT AV INTRESSEKONFLIKTEN	65
8.1	Flyttningsförbud	65
8.2	Vårdnadsöverflyttning	68
9	AVSLUTANDE ANALYS	71
9.1	Tvångsomhändertagande enligt LVU och vårdens upphörande	71
9.2	Intressekonflikten och dess resultat	76
9.3	Slutsats	79

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	80
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	85

Summary

Each year, the social service forcibly places thousands of children for care within LVU in a foster home. To forcibly place a child for care is a very intrusive measure, but what does this placement really mean? What can the child's family do and what obligations does the social service have for the care to cease? Is the convention on the rights of the child put against ECHR at any moment and what does this mean? The outset is that care of children shall be conducted in accordance to the principle of the best interest of the child and the reunification principle, but what do these principles mean and what happens when they do not coincide?

The questions above have been answered as means to fulfil the essay's two purposes. The first purpose of the essay was to clarify current law regarding care within LVU and the cessation of the care. The essay's second purpose was to account for the possible conflict between the two guiding principles and what the social service can do in those situations. The traditional legal dogmatic method was used parallelly to the legal analytical method. An international perspective was applied to the analysis. To make the essay more cohesive, several delimitations were made, one being to only deal with compulsory care in foster homes. The essay was dispositioned with the purpose of making it easier for the reader to follow the process; from the report concerning worry of a child, to the care's cessation and the child's possible move back home.

The process is initiated when the social service, usually through a report concerning worry of a child, gets notice of a child possibly in danger. The social service has several obligations throughout the process, whereof the child protection investigation is among the first. If the investigation shows that the child is in need of care within LVU a care plan is to be created and care is to be applied for with the administrative court. The prerequisite for being able to forcibly place a child for care, is that the child has a need of care, that cannot be voluntarily catered for within the home. The need of

care can be due to an environmental reason or a behavioral reason. When the child has been placed for care in a foster home the social service shall regularly follow the care and make sure it does not carry on longer than necessary. All decisions taken regarding children shall be taken with consideration to the principle of the best interest of the child. Care of a child away from its own home shall, besides the principle of the best interest of the child, be carried out with consideration to the reunification principle.

When the care is no longer needed, it shall cease. With the purpose of pleasing this rule, the social service is obliged to consider or reappraise the care every sixth months. With regards to the reunification principle, as a main rule, the child shall be able to move back to its parents when the care ceases; provided the principle of the best interest of the child and the reunification principle coincide.

When the principle of the best interest of the child and the reunification principle do not coincide, the social service is faced with difficult decisions and carries the responsibility of controlling the child's future. The conflict of interest can result in two ways: the social service can apply for a moving prohibition or a transfer of custody. A moving prohibition may be relevant for situations where there is a possibility for the child to move back home in the future, but where the parents need more preparation. A transfer of custody may be relevant in situations where it is unlikely that the child at any point will move back home with its parents.

The conclusion drawn from the essay's purposes and questions is that the road from a report concerning worry of a child to a decision regarding the cessation of the care, raises several complex decisions. The social service shall through the whole process work to account for the principle of the best interest of the child and the convention on the rights of the child, in all decisions. The reunification principle, and ECHR, therefore gives way in situations of a conflict of interests when the question is if the care can cease and if the child can move back home. Who knows, sometimes perhaps there is a better place than home?

Sammanfattning

Varje år tvångsomhändertas tusentals barn av socialnämnden och placeras för vård enligt LVU i ett familjehem. Att tvångsvårda ett barn är mycket ingripande, men vad innebär egentligen ett sådant omhändertagande? Vad kan barnets familj göra och vad har socialnämnden för skyldigheter för att möjliggöra ett upphörande av vården? Ställs barnkonventionen mot EKMR i någon del av processen och vad innebär detta? Utgångspunkten är att vård av barn ska bedrivas i enlighet med principen om barnets bästa och återföreningsprincipen, men vad innebär dessa principer och vad händer när de inte stämmer överens?

Frågeställningarna ovan har besvarats i ett led att uppfylla uppsatsens två syften. Det första syftet med uppsatsen var att klargöra gällande rätt rörande vård enligt LVU och vårdens upphörande. Uppsatsens andra syfte var att redogöra för den intressekonflikt som kan uppstå mellan de två vägledande principerna på området och vad socialnämnden kan besluta i sådana situationer. Den traditionella rättsdogmatiska metoden användes parallellt med den rättsanalytiska metoden. I analysen anlades ett internationellt perspektiv. För att göra uppsatsen sammanhållen gjordes ett flertal avgränsningar, varav en var att endast behandla vård i familjehem. Uppsatsen disponerades med ändamålet att underlätta för läsaren att följa processen; från att en orosanmälan inkommer till vårdens upphörande och barnets eventuella hemflytt.

Processen inleds av att socialnämnden, vanligtvis genom en orosanmälan, uppmärksammas på ett barn som riskerar att fara illa. Socialnämnden har en rad skyldigheter under processen, varav barnavårdsutredningen är bland de första. Visar barnavårdsutredningen att barnet är i behov av vård enligt LVU ska en vårdplan upprättas och vård ansökas om hos förvaltningsrätten. Utgångspunkten för att ett barn ska kunna tvångsomhändertas är att barnet har ett vårdbehov som inte kan tillgodoses frivilligt i det egna hemmet. Vårdbehovet kan grundas i ett miljöfall eller ett beteendefall. När barnet har

placerats för vård i ett familjehem ska socialnämnden regelbundet följa vården och tillse att den inte bedrivs längre än nödvändigt. Alla beslut som tas rörande barn ska tas med beaktande av principen om barnets bästa. Vård av barn som sker utanför hemmet ska utöver principen om barnets bästa, bedrivas med utgångspunkt i återföreningsprincipen.

När vården inte längre behövs ska den upphöra. I syfte att tillgodose denna regel har socialnämnden en skyldighet att överväga eller ompröva vården var sjätte månad. Med hänsyn till återföreningsprincipen ska barnet som huvudregel kunna flytta hem till föräldrarna när vården upphör; under förutsättning att principen om barnets bästa och återföreningsprincipen samspelar.

När principen om barnets bästa och återföreningsprincipen inte samspelar ställs socialnämnden inför svåra beslut och bär ansvaret att styra barnets framtid. Intressekonflikten kan resultera i två utfall: socialnämnden kan ansöka om ett flyttningsförbud eller en vårdnadsöverflyttning. Ett flyttningsförbud kan bli aktuellt när det finns möjlighet för barnet att flytta hem i framtiden, men då föräldrarna behöver ytterligare förberedelse. En vårdnadsöverflyttning kan bli aktuell när det inte är troligt att barnet någon gång kommer flytta hem till föräldrarna.

Slutsatsen som har dragits av uppsatsens syften och frågeställningar, är att vägen från en orosanmälan till ett ställningstagande rörande vårdens upphörande, aktualiserar flera komplicerade moment. Socialnämnden ska genomgående verka för att principen om barnets bästa och barnkonventionens tredje artikel tillgodoses i alla beslut. Återföreningsprincipen och EKMR, får därför ge vika vid fall av en intressekonflikt när fråga är om vården kan upphöra och om barnet kan flytta hem.

Vem vet, hemma kan vara bra, men ibland kanske borta är bäst?

Förord

I skrivande stund har jag lite över en månad kvar av 4.5 års studier i Lund. Tiden har flugit förbi alldeles för fort men jag är tacksam över alla utmaningar, alla bedrifter och all glädje jag har upplevt längs vägen.

Att skriva examensarbete denna höst hade jag inte klarat utan allt stöd jag har fått. Mamma Sylvia, pappa Lars, storebror Peter och storebror Johan – tack. Trots uppsatsens omfång och tunga ämne har ni samlat ork att efter varje nytt utkast läsa igenom, läsa om och komma med värdefulla kommentarer. Ert engagemang har varit avgörande för slutresultatet. Jag vill även tacka Eva Ryrstedt för ovärderlig vägledning och för att du har fått mig att lita på mina kunskaper och instinkter i skrivandet. Slutligen vill jag tacka min sambo Mattias som har stått ut med nervsammanbrott och sena kvällar, men som varje gång fått mig att hitta motivationen.

Mot nya äventyr!

Malmö, 9 december 2019

Cecilia Rådelius

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
Barnrättskommittén	Förenta nationernas kommitté för barnets rättigheter
BBIC	Barnets behov i centrum
Bl.a.	Bland annat
BUP	Barn- och ungdomspsykiatri
ECHR	European convention on human rights
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FB	Föräldrabalk (1949:381)
FN	Förenta nationerna
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
HVB	Hem för vård eller boende
Ibid.	Ibidem, i samma verk.
Jmf.	Jämför
JP	Juridisk Publikation
LVU	Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
Men.	Mening
Prop.	Proposition
RÅ	Regeringsrättens årsbok
S.k.	Så kallad
SCB	Statistiska centralbyrån
SoF	Socialtjänstförordningen (2001:937)
SoL	Socialtjänstlagen (2001:453)
SOSFS	Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TfR	Tidsskrift for Rettsvitenskap

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Varje år omhändertas tusentals barn till följd av att rätt vård och stöd inte kan tillgodoseas i det egna hemmet.¹ När barnets vårdnadshavare inte har möjlighet att tillgodose barnets behov och omsorg vilar ansvaret på samhället och socialtjänsten.²

Socialnämnden ska enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden.³ När socialnämnden ser tecken på att ett barn riskerar en destruktiv utveckling ska nämnden, i samförstånd med familjen, agera så att barnet får det skydd och stöd det behöver.⁴ Orsaken till denna destruktiva utveckling kan vara missförhållanden i den unges hemmiljö eller barnets eget beteende.⁵ Barnets destruktiva utveckling kan fordra att barnet behöver vårdas utanför hemmet. Samtycker vårdnadshavarna inte till att barnet får behövlig vård utanför det egna hemmet, kan nämnden ansöka om tvångsomhändertagande med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.⁶ Den vanligaste vårdformen för barn utanför hemmet är familjehem.⁷

Att tvångsomhänderta ett barn är det mest ingripande en stat kan göra gentemot en enskild och höga krav ställs därför på de inblandade parterna.⁸

¹ Socialstyrelsen, *Barn och unga som någon gång under 2016 fick vård efter typ av insats och ålder* (2019-04-29), <https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/jamstalldhet/jamstalld-halsa/socialtjanstens-insatser-for-barn-och-unga/barn-och-unga-som-nagon-gang-under-aret-fick-vard-efter-typ-av-insats-och-alder/>, besökt 2019-09-01.

² Mattsson (2006), s. 37; Prop. 2002/03:53, s. 44.

³ 5 kap. 1 § 1 p. SoL.

⁴ Lundgren & Sunesson (2019), s. 113.

⁵ 1 § 2 st. LVU.

⁶ Lundgren & Sunesson (2019), s. 113.

⁷ Socialstyrelsen, *statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2018* (2019-08-21), <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2019-8-6261.pdf>, besökt 19-10-03.

⁸ Mattsson (2002), s. 19–20.

Med anledning av detta finns bestämmelser rörande socialnämndens ansvar att följa upp vården, överväga och ompröva vården, samt återföreningsprincipen och principen om barnets bästa; som alla ska tillgodoses under tiden den unge vårdas enligt LVU.⁹

När barnet inte längre är i behov av vård enligt LVU, eller har uppnått 18 respektive 21 års ålder, ska socialnämnden fatta beslut om vårdens upphörande.¹⁰ Har barnet inte uppnått 18 eller 21 års ålder, är återföreningsprincipen och principen om barnets bästa avgörande för huruvida vården kan upphöra och om barnet kan flytta hem.¹¹

För att barnet ska kunna flytta hem när vården upphör krävs att återföreningsprincipen samspelar med principen om barnets bästa. Vid beslut om vårdens upphörande kan dessa principer dock komma i konflikt. Socialnämnden ställs då inför en komplicerad bedömning av huruvida vården kan eller bör upphöra, samt om barnet överhuvudtaget kan flytta hem.

⁹ Jmf. 13-13a §§ LVU; Prop. 1979/80:1, s. 305.

¹⁰ 21 § LVU.

¹¹ 1 § 5 st. LVU; 21 § LVU.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen har två syften. Det första syftet är att klargöra gällande rätt rörande vård enligt LVU och vårdens upphörande. Uppsatsens andra syfte är att redogöra för intressekonflikten som kan uppstå mellan återföreningsprincipen och principen om barnets bästa, i samband med att vård i familjehem ska upphöra, samt vilka utfall konflikten kan resultera i.

I ett led att uppfylla uppsatsens två syften kommer följande frågeställningar att besvaras.

- Vad innebär tvångsomhändertagande av barn och sådan vård i familjehem?
- Vad krävs för att vård enligt LVU ska upphöra?
- Vilka skyldigheter har socialnämnden inför och vid ett beslut om vårdens upphörande?
- Vad innebär återföreningsprincipen och principen om barnets bästa?
- På vilka sätt ställs barnkonventionens princip om barnets bästa mot EKMR:s återföreningsprincip, vid beslut om vårdens upphörande?

1.3 Avgränsningar

Uppsatsens andra syfte hänför sig till en intressekonflikt som kan uppstå vid beslut som rör vårdens upphörande, när barnet är placerat i ett familjehem. Syftet fordrar att det endast är tvångsvård som bedrivs i familjehem som behandlas. Med hänsyn härav behandlas inte frivillig vård enligt SoL och övrig reglering inom SoL begränsas och är övergriplig. Placering i HVB, stödboende och jourhem berörs heller inte. Ändamålet med denna avgränsning är att ge läsaren den bakgrundskunskap som krävs för förståelsen av tvångsomhändertagande av barn.

Redogörelsen för LVU begränsas och behandlar endast bestämmelser som rör vården i sig, vårdens upphörande och bestämmelser kopplade till dessa. Redogörelserna för dessa bestämmelser varierar i omfattning. Bestämmelser

rörande exempelvis särskilda befogenheter i 15 – 20c §§ LVU, läkarundersökning i 32 § LVU samt bestämmelser rörande barnets ombud och ställföreträdare redogörs därför inte för. När rekvisit för tvångsomhändertagande redogörs för, tas kravet på samtycke upp. Då samtyckeskonstruktionen är komplicerad och en hel uppsats i sig, är avsnittet rörande samtycke endast övergripande.

Slutligen sker avgränsning gällande åldern på den tvångsomhändertagne. Vård med stöd av 2 § LVU ska upphöra när den unge fyller 18 år.¹² Likaså ska vård med stöd av 3 § LVU upphöra när den unge fyller 21 år.¹³ Med hänsyn till uppsatsens syften och frågeställningar behandlas enbart situationer och rättsfall då den unge är under 18 år.

1.4 Metod

Uppsatsens två syften besvaras genom användandet av den traditionella rättsdogmatiska metoden. Vad denna metod innebär per definition är enligt Kleineman svårt att beskriva. Han anser att författaren bör beskriva vad som görs vid användandet av metoden, istället för att ge en generell definition. Syftet med metoden beskrivs ofta vara att applicera en rättsregel på ett rättsligt problem för att komma fram till en lösning. Syftet är alltså att spegla hur en rättsregel ska uppfattas i ett visst sammanhang¹⁴ och att beskriva, systematisera och tolka gällande rätt¹⁵. Lösningen på det rättsliga problemet söks efter i rättskällor som är allmänt accepterade enligt rättskällelärares, såsom lagstiftning, förarbeten och rättspraxis.¹⁶ Denna traditionella, relativt strikta tillämpning av den rättsdogmatiska metoden, används i uppsatsen för att klargöra gällande rätt. Klargörandet av gällande rätt sker från ett internt perspektiv, rättstillämparperspektivet, med fokus på de lege lata.¹⁷ Då uppsatsens syften är att klargöra gällande rätt samt hur

¹² 21 § 2 st. LVU.

¹³ 21 § 3 st. LVU.

¹⁴ Kleineman (2013), s. 21, 26.

¹⁵ Olsen, SvJT 2004, s. 111.

¹⁶ Kleineman (2013), s. 21.

¹⁷ Olsen, SvJT 2004, s. 111; Jmf. Jareborg, SvJT 2004, s. 8.

denna rätt ska tolkas i en särskild situation, är den traditionella rättsdogmatiken den bäst lämpade metoden.¹⁸

Med hänsyn till att endast auktoriserade rättskällor används inom den traditionella rättsdogmatiska metoden, används även den s.k. rättsanalytiska metoden. Sandgren anser att användandet av andra källor än de auktoritativa bör benämnas analytisk rättsvetenskap, eller rättsanalytisk metod.¹⁹ Den rättsanalytiska metoden möjliggör således användandet av material som inte är strikt juridiskt och inte anses vara auktoritär.²⁰ Rättsanalytisk metod innebär även att undersökningen sker utifrån ett externt perspektiv med fokus på de lege ferenda.²¹

De två metoderna används parallellt, med störst fokus på de lege lata; förutom i analysen där störst fokus läggs på de lege ferenda. I analysen åläggs även ett internationellt perspektiv, för att spegla hur barnkonventionen, med sin princip om barnets bästa, ställs mot EKMR och rätten till familj och återförening.

1.5 Material

Det material som används inom den traditionella rättsdogmatiska metoden är lag, lagkommentarer och förarbeten. Såsom förarbeten används propositioner och SOU-betänkanden. Som komplement till vald lagstiftning, lagkommentarer och förarbeten, används rättspraxis och doktrin.

SOU-betänkanden anses däremot inte alltid ha ett högt värde som rättskälla. Värdet av ett SOU-betänkande i sin helhet varierar enligt Bengtsson, beroende på om det finns en efterföljande proposition eller inte. De delar av ett SOU-betänkande som innehåller förslag på lagändringar eller åtgärder men som inte har lett till en proposition, bör inte värderas lika högt som ett

¹⁸ Kleineman (2013), s. 30.

¹⁹ Sandgren, TfR 2005, s. 655.

²⁰ Olsen, SvJT 2004, s. 122.

²¹ Lambertz, SvJT 2002, s. 265; Jmf. Olsen, SvJT 2004, s. 122, 133.

betänkande som har gjort det. Delar i ett SOU-betänkande som hänför sig till redogörelser av gällande rätt har dock ett högt värde som rättskälla, oberoende av betänkandets efterföljande resultat.²² För de SOU-betänkanden som har lett till en proposition och efterföljande lag, är det de delar i betänkandet som kompletterar propositionen som får ett högt värde som rättskälla.²³ I fall då betänkandet, istället för en proposition direkt, har efterföljts av en promemoria eller ett remissyttrande, före propositionen, sjunker SOU-betänkandets värde som rättskälla, eftersom det då kan ha förflutit lång tid mellan betänkandet och propositionen.²⁴

I syfte att få en bredare förståelse för tillämpningen av reglerna inom LVU, används doktrin i form av litteratur från forskare, samt handböcker och föreskrifter från Socialstyrelsen. Litteraturen beskriver utomstående synvinklar som delas av många auktoritativa företrädare av rättstillämpningen.²⁵ Med hänsyn till redogjord syn på SOU-betänkanden som rättskälla, samt användandet av föreskrifter från bl.a. Socialstyrelsen, används, som redogjorts för tidigare, den rättsanalytiska metoden parallellt med den traditionella rättsdogmatiska metoden. Material som vanligtvis inte förespråkas inom den traditionella rättsdogmatiska metoden används således i de avsnitt det behövs.²⁶

I det avsnitt som rör principen om barnets bästa och inkorporeringen av barnkonventionen i svensk rätt, har begränsning varit nödvändig gällande det använda materialet. Då den nya lagen inte har trätt i kraft innan uppsatsen färdigställts, används relevant material som är tillgängligt i oktober 2019.

²² Bengtsson, SvJT 2011, s. 778.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid., s. 779.

²⁵ Olsen, SvJT 2004, s. 121.

²⁶ Kleineman (2013), s. 21.

Slutligen har endast 2 av 46 refererat, respektive 1 av 72 notisavgörande i HFD fram till 2010, rört vårdens upphörande.²⁷ Sedan 2010 har endast ett nytt rättsfall uppmärksammats. Med hänsyn till bristen på prejudicerande avgöranden från HFD används ett avgörande från Kammarrätten i Stockholm som komplement till de få från HFD. Rättsfallen används för att exemplifiera situationer som beskrivs i uppsatsen. Användandet av ett icke-prejudicerande avgörande påverkar således inte uppsatsens syften eller ändamål negativt.

1.6 Terminologi

”Barnet” används synonymt med uttrycket ”den unge”. ”Vårdnadshavare” används synonymt med ”förälder”. ”Socialnämnden” abbrevieras vid tillfällen som ”nämnden”. Slutligen används ”HFD” synonymt med ”RÅ”, beroende på rättsfallets beteckning.

1.7 Forskningsläge

Tvångsvård av barn är ett ämne som har gett upphov till ett brett urval av doktrin. Docenten Pernilla Leviner och professorn Tommy Lundström har exempelvis sammanställt boken *”Tvångsvård av barn och unga - rättigheter, utmaningar och gränzoner”*²⁸, vari olika författare har bidragit till 13 kapitel rörande tvångsomhändertagande enligt LVU. Professorn, tillika docenten Titti Mattsson har forskat mycket inom LVU och har publicerat doktrin som idag är central för den inom området praktiserande juristen; exempelvis hennes studie *”Barnet som subjekt och aktör – en rättslig studie om barn i familjehem”*²⁹ och hennes doktorsavhandling *”Barnet och rättsprocessen – rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård”*³⁰.

²⁷ Svensson (2012), s. 110.

²⁸ Leviner & Lundström (2017).

²⁹ Mattsson (2006).

³⁰ Mattsson (2002).

En stor del av den doktrin som finns, lägger fokus vid att undersöka barnets rättsliga ställning vid och under ett tvångsomhändertagande. Vad som sker vid beslut om vårdens upphörande, samt vad som kommer att hända efter vårdens upphörande, är enligt min uppfattning inte lika omskrivet. Med anledning av detta har jag valt att fokusera denna uppsats på beslut om vårdens upphörande, samt på vilka sätt en intressekonflikt mellan principen om barnets bästa och återföreningsprincipen kan uppstå vid dessa beslut. Förhoppningsvis kan uppsatsen bidra till en djupare förståelse för vilka svårigheter beslutsfattare ställs inför samt vilka konsekvenser beslut om vårdens upphörande kan få för det enskilda barnet. Nyhetsvärdet består av att det sprider ett nytt ljus på den del av processen berörda parter kämpar mest med; att barnet ska få flytta hem igen.

1.8 Disposition

Arbetet är fördelat i nio kapitel varav det första består av inledningskapitlet. I uppsatsens andra kapitel redogörs principen om barnets bästa för. Redogörelsen av barnets bästa placeras först i uppsatsens deskriptiva del, eftersom principen är relevant för alla efterföljande kapitel.

Syftet med kommande disposition av uppsatsen är att ge läsaren en kronologisk genomgång av processen som rör ett tvångsomhändertagande. Av vikt är därför att inleda kapitel tre med vad socialnämnden gör när en orosanmälan har inkommit. Kapitel tre redogör således för socialnämndens utredning och vårdplan, samt beslut om omedelbart omhändertagande.

Kapitel fyra redogör för de rättsliga förutsättningarna för ett omhändertagande enligt LVU. Redogörelsen är indelad i separata avsnitt för miljöfall respektive beteendefall. Denna indelning har gjorts med anledning av att de båda grunderna består av rekvisit som är i behov av längre beskrivningar. Dispositionen av kapitel fyra utgår främst från SOU 2015:71, då detta betänkande ger en pedagogisk och grundlig genomgång av de olika rekvisiten i 2 och 3 §§ LVU. Kapitlet avslutas med en kortare redogörelse för kravet på samtycke. Syftet med detta kapitel är att förse läsaren med

rättslig kunskap om vad som faktiskt krävs för att ett barn ska kunna omhändertas enligt LVU.

Uppsatsens femte kapitel behandlar socialnämndens ansökan om vård, beslut om vård i familjehem, samt återföreningsprincipen. I detta kapitel redogörs inledningsvis för de formella krav som ställs på en vårdansökan och vad denna ansökan ska innehålla. Avsnittet rörande ansökan leder in på socialnämndens beslut om vård och beslutet att placera ett barn i ett familjehem. Kapitlet avslutas med en redogörelse för återföreningsprincipen.

Kapitel sex innehåller en redogörelse för vad som händer under tiden barnet vårdas i ett familjehem enligt LVU. Socialnämndens uppföljning av vården, samt övervägning respektive omprövning redogörs därför för.

Kapitel sju styr in uppsatsen på vårdens upphörande och de rekvisit som ställs härför. Bedömningen av barnets nuvarande vårdbehov redogörs för, samt planeringen av barnets återförening med föräldrarna. Kapitel sju avslutas med en presentation av intressekonflikten mellan återföreningsprincipen och principen om barnets bästa.

Kapitel åtta innehåller en redogörelse för vilka två utfall intressekonflikten kan resultera i; flyttningsförbud och vårdnadsöverflyttning.

Avslutningsvis innehåller kapitel nio en analys, vari de viktigaste resultaten av uppsatsen sammanfattas och diskuteras utifrån de lege ferenda och ett internationellt perspektiv. För att avrunda arbetet uppfylls uppsatsens två syften genom att de inledande frågeställningarna besvaras.

Syftet med den valda dispositionen är att läsaren ska känna sig väl införstådd i processen rörande tvångsvård av barn och förstå varför barn vårdas och varför vården upphör. Läsaren ska på ett pedagogiskt sätt kunna följa processen och de olika beslut som tas, samt vilka avvägningar som ska

göras. Slutligen ska uppsatsens två syften och frågeställningar enklare besvaras med hjälp av dispositionen.

2 Principen om barnets bästa

2.1 Barnkonventionen

Sverige har sedan den 2 september 1990 varit juridiskt förpliktad att följa FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionens, bestämmelser och förverkliga barns rättigheter.³¹ Ratificerandet av barnkonventionen bidrog till införandet av ett flertal politiska initiativ för att stärka och gynna barns rättigheter. Bland dessa initiativ var barnrättspolitikerna³² och en barnombudsman.³³ I syfte att säkerställa barns rättigheter ytterligare, inkorporerades konventionen och blev svensk lag den 1 januari 2020.³⁴

En av de viktigaste grunderna i konventionen är att barnets bästa ska sättas i främsta rummet i alla frågor rörande barn – principen om barnets bästa.³⁵ Barnkonventionen stadgar att varje människa under 18 år är att betrakta som barn såvida barnet inte blir myndigt tidigare enligt gällande lag.³⁶ Syftet med principen om barnets bästa är att barn ska tillförsäkras de rättigheter som erkänns i konventionen, samt att det enskilda barnet ska ha möjlighet att åtnjuta rättigheterna i praktiken. Principen syftar även till att säkerställa barns fysiska, psykiska och sociala utveckling.³⁷

Det finns inget generellt svar på vad barnets bästa är. Barnets bästa betraktas som ett föränderligt begrepp som varierar beroende på tid och kultur.³⁸ Bedömningen ska således utgå från de specifika omständigheterna i det enskilda fallet. Relevanta omständigheter kan vara barnets ålder, mognad,

³¹ Prop. 2017/18:186, s. 59-60.

³² Ett politikområde för att hantera genomförandet av konventionen. Syftet var att respektera barn och unga och ge barn och unga möjligheten att utvecklas och leva i trygghet.

³³ Prop. 2017/18:186, s. 61.

³⁴ Ibid., s. 70, 113.

³⁵ Art. 3 (1) Barnkonventionen; Barnombudsmannen (2013), s. 4.

³⁶ Art. 1 Barnkonventionen.

³⁷ Barnombudsmannen (2013), s. 4.

³⁸ Singer (2019), s. 22.

erfarenhet, samt om barnet har en funktionsvariation. För att få en god bild av barnets behov och intressen ska beslutsfattaren därför undersöka barnets situation och liv, familj, relationer och andra sociala och kulturella sammanhang.³⁹ Principen om barnets bästa ska med detta tolkas i relation till barnets helhetssituation. Utöver denna tolkning ska principen även tolkas i relation till barnkonventionens andra artiklar, exempelvis artikel 9 rörande barnets åtskiljande från föräldrarna.⁴⁰ Hela konventionen kan därför bidra till en bättre förståelse av principen och vilka avvägningar som bör göras.⁴¹

Begreppet ”barnets bästa” består enligt Barnrättskommittén av tre dimensioner: en materiell rättighet, en grundläggande rättslig tolkningsprincip samt ett tillvägagångssätt.⁴² Barnets bästa som en materiell rättighet innebär att barnets bästa ska sättas i främsta rummet och att principen alltid ska tillämpas i frågor som rör barn. Denna rättighet ska gälla såväl för enskilda barn som för grupper av barn eller barn i allmänhet.⁴³

Den andra dimensionen av barnets bästa är att det är en grundläggande rättslig tolkningsprincip. Innebörden av detta är att de tolkningar som på bästa sätt ger företräde åt barnets bästa ska väga tyngst, för regler som kan tolkas på olika sätt. Barnets bästa ska dock inte enskilt vara utslagsgivande om flera andra intressen tillsammans väger tyngre.⁴⁴ Görs bedömningen att andra intressen än barnets bästa ska väga tyngre, ska övervägningen som har gjorts, tydligt redovisas av den beslutsfattande myndigheten.⁴⁵

Slutligen består barnets bästa av en tredje dimension; barnets bästa som tillvägagångssätt. Denna dimension innebär att alla beslut som kan påverka ett eller flera barn kräver en utvärdering av de eventuella konsekvenser

³⁹ Barnombudsmannen (2013), s. 13.

⁴⁰ Art. 9 Barnkonventionen.

⁴¹ SOU 1997:116, s. 67.

⁴² Barnombudsmannen (2013), s. 5.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ SOU 1997:116, s. 64.

beslutet kan komma att få på barnet.⁴⁶ Beslutsfattaren måste därför motivera hur beslutet har tagits och hur principen om barnets bästa har beaktats.⁴⁷

Varken konventionen i sig eller Barnrättskommittén ger någon tydlig definition av vad barnets bästa är. Vad beslutsfattaren har som ledning är exempel på vilka faktorer som ska beaktas och på vilka sätt principen kan tolkas.

2.2 SoL och LVU

Inom den svenska regleringen rörande vård av barn, införlivades principen om barnets bästa den 1 januari 1998, genom dagens motsvarighet till 1 kap. 2 § 1 st. SoL.⁴⁸ 1 kap. 2 § 1 st. SoL stadgar att barnets bästa särskilt ska beaktas vid åtgärder som rör barn. Liknande bestämmelser har införts i ytterligare socialrättslig lagstiftning, exempelvis LVU.

1 § 5 st. LVU stadgar att det som är bäst för den unge ska vara avgörande vid beslut enligt LVU. Stadgandet har liksom 1 kap. 2 § 1 st. SoL en direkt koppling till artikel 3 i barnkonventionen och principen om barnets bästa. Formuleringen i 1 § 5 st. LVU har dock medvetet gjorts snävare än konventionens, då alla beslut som tas enligt LVU måste syfta till att förbättra för den unge. Inga andra intressen får väga tyngre såsom är tillåtet enligt barnkonventionen.⁴⁹

Såsom för barnkonventionen, ger varken förarbeten till SoL eller LVU någon konkret förklaring till vad barnets bästa är. Barnets bästa betraktas i många fall som en överordnad princip som kan variera mellan olika historiska och sociala sammanhang. Principen bör därför ses som ett relativt begrepp som förändras i takt med att samhället och dess värderingar växer och förändras.⁵⁰ Barnets bästa beror vidare på hur barnets behov uppfattas

⁴⁶ SOU 1997:116, s. 66.

⁴⁷ Barnombudsmannen (2013), s. 5; Prop. 2017/18:186, s. 96.

⁴⁸ Prop. 1996/97:124, s. 98.

⁴⁹ Lundgren & Sunesson (2019), s. 22, 359.

⁵⁰ Prop. 1996/97:124, s. 100.

av människor i barnets omgivning. Sammantaget kan sägas att beslutsfattare ska använda principen som en vägledande norm vid tolkningen av det enskilda barnets behov och intressen så att dessa kan tillgodoses. På denna väg anammats barnperspektivet i beslut rörande barn.⁵¹

Såsom har framkommit finns ingen definition av vad barnet bästa är och bedömningen ska göras från fall till fall. Med anledning av detta har socialnämnden ett antal styrdokument till sitt förfogande när de ska bedöma barnets bästa i det enskilda fallet. Styrdokumenterna presenterar riktlinjer för vilka faktorer som ska beaktas och hur processen ska gå till. Barnombudsmannens dokument *"Prövning av barnets bästa, ett stödmaterial för beslutsfattare och tjänstepersoner"*⁵² och Sveriges kommuner och landstings dokument *"Prövning av barnets bästa, ett verktyg för styrning och ledning"*⁵³ är två exempel. Utöver dessa dokument finns handläggnings- och dokumentationssystemet BBIC.⁵⁴

Ändamålet med BBIC är att erbjuda en enhetlig struktur för handläggningen, genomförandet och uppföljningen av barn- och ungdomsvården. Arbetssättet utgår från barnkonventionen och bidrar till ett stärkt barnperspektiv samt en stärkt delaktighet för barn och unga i processen.⁵⁵ BBIC har nio grundprinciper, varav tre handlar om barnets rättigheter och barnets bästa. Dessa är att arbetet ska utgå från barnets rättigheter, barnets bästa ska vara avgörande och arbetet ska sträva efter likvärdiga möjligheter för varje barn.⁵⁶ Såsom framkommer av 1 kap. 2 § 1 st. SoL och 1 § 5 st. LVU, ska barnets bästa vara avgörande vid alla beslut eller åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn. BBIC bidrar med ett arbetssätt som ger stöd åt socialnämnden att på ett strukturerat sätt tillgodose denna princip.⁵⁷

⁵¹ Mattsson (2002), s. 35-36.

⁵² Barnombudsmannen (2018).

⁵³ Sveriges kommuner och landsting (2018).

⁵⁴ Socialstyrelsen (2015), s. 89.

⁵⁵ Socialstyrelsen (2018), s. 8.

⁵⁶ Ibid., s. 12.

⁵⁷ Jmf. Socialstyrelsen (2018), s. 14.

Enligt BBIC är barnets bästa en sammanvägning av barnets behov och uppfattning, föräldrarnas förmåga och uppfattning, faktorer i familj och miljö, samt utlåtanden från sakkunniga och referenspersoner.⁵⁸

⁵⁸ Socialstyrelsen (2018), s. 14.

3 Orosanmälan har inkommit

3.1 Förhandsbedömning

När socialnämnden har blivit uppmärksam på ett barn som far illa, ska socialnämnden besluta om en barnvårdsutredning behöver inledas. Socialnämnden uppmärksammas vanligen om ett barn som far illa genom en orosanmälan. Barnvårdsutredningen måste inledas inom fjorton dagar från dagen då orosanmälan inkom och nämnden ska genom denna utröna om barnet behöver vårdas utanför hemmet.⁵⁹ Beslutet att inleda en barnvårdsutredning eller inte tas genom en förhandsbedömning.⁶⁰

Vid en förhandsbedömning ska socialnämnden utreda och undersöka vad som har framkommit i orosanmälan och vilka eventuella åtgärder som kan bli aktuella från socialnämndens sida.⁶¹ Nämnden ska beakta information från barnets eventuella personakt samt tidigare anmälningar som har gjorts till nämnden.⁶² Förhandsbedömningen består av tre delar: omedelbar skyddsbedömning, socialnämndens tidigare kännedom om barnet, samt nämndens kontakt med anmälaren eller den anmälan rör.⁶³

Förhandsbedömningens första del består alltså av en omedelbar skyddsbedömning. En omedelbar skyddsbedömning ska genomföras samma dag som orosanmälan inkommer till socialnämnden.⁶⁴ Syftet med den omedelbara skyddsbedömningen är att utreda om barnet är i omedelbart behov av skydd på grund av något missförhållande i hemmet eller hos barnet själv.⁶⁵ Bedömer socialnämnden att barnet är i behov av omedelbart

⁵⁹ Prop. 1979/80:1, s. 585.

⁶⁰ 11 kap. 1a § SoL.

⁶¹ Socialstyrelsen (2015), s. 54.

⁶² SOSFS 2014:6, s. 4.

⁶³ Socialstyrelsen (2018), s. 71.

⁶⁴ Prop. 2012/13:10, s. 60.

⁶⁵ Lundgren & Sunesson (2019), s. 260.

skydd, ska ett omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU ske, och barnavårdsutredningen ska då inledas omgående.⁶⁶

Den andra delen av förhandsbedömningen är att socialnämnden ska undersöka vad som sedan tidigare varit känt angående barnet, exempelvis tidigare anmälningar som inte har lett till någon utredning. Såsom tredje del ska nämnden slutligen, när det finns behov av förtydliganden rörande anmälan, kontakta personen som har gjort anmälan eller kontakta personen anmälan rör.⁶⁷ Baserat på den framkomna informationen från förhandsbedömningens tre delar, ska socialnämnden fatta beslut om att antingen inleda eller att inte inleda en barnavårdsutredning.⁶⁸

När en utomstående kontaktas för att få information rörande en orosanmälan anses utredningen automatiskt påbörjad.⁶⁹ Nämnden ska inte inleda en barnavårdsutredning om det redan från början är uppenbart att orosanmälan inte kommer att leda till någon åtgärd från socialnämndens sida.⁷⁰

3.2 Barnavårdsutredning

Har socialnämnden beslutat att inleda en barnavårdsutredning ska detta ske skyndsamt, senast inom fjorton dagar från att orosanmälan inkom.⁷¹ Syftet med utredningen är att klargöra barnets situation och vårdbehov, samt att föreslå eventuella åtgärder från socialnämnden.⁷² 11 kap. 2 § SoL stadgar fyra krav på utredningens omfattning och genomförande. Kraven är att individen ska utsättas för minsta möjliga intrång i integriteten, utredningen ska innehålla konsultation med sakkunniga, handläggningen ska ske skyndsamt och när utredningen inleds ska de som berörs underrättas om

⁶⁶ 6 § 2 st. LVU.

⁶⁷ Socialstyrelsen (2018), s. 71.

⁶⁸ Socialstyrelsen (2015), s. 54.

⁶⁹ Singer (2019), s. 244.

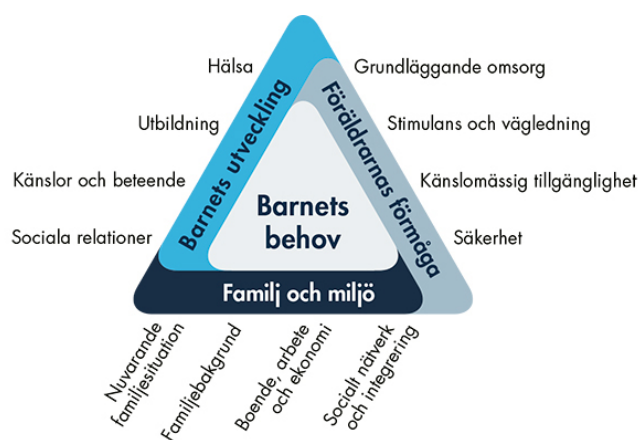
⁷⁰ Socialstyrelsen (2015), s. 54.

⁷¹ Prop. 2012/13:10, s. 64.

⁷² Ibid.

inledandet.⁷³ Syftet med dessa krav är att säkerställa att utredningen bedrivs proportionerligt, att den inte utsätter någon för onödig skada eller olägenhet och att den inte görs mer omfattande än nödvändigt. Utredningen ska som huvudregel vara avslutad inom fyra månader.⁷⁴

Inledningsvis ska socialnämnden fastställa en plan över hur utredningen ska genomföras, vad som ska utredas samt hur svaren ska nås.⁷⁵ Planen ska därför fastställa hur kommunikationen med barnet ska ske, hur barnet ska få framföra sina åsikter, samt vilka sakkunniga nämnden kan behöva kontakta.⁷⁶ När utredningens plan är fastställd genomförs utredningen.⁷⁷ Socialnämnden kan genomföra utredningen med utgångspunkt i BBIC.⁷⁸ BBIC:s ”triangel” (se bild nedan) är ett viktigt redskap för socialnämnden vid beslut om vad som kan utredas samt vad som är viktigt i barnavårdsutredningen.⁷⁹ Triangeln består av tre sidor: barnets utveckling, föräldrarnas förmåga samt familj och miljö. Varje sida består i sin tur av fyra områden som berör barnet och påverkar dess behov.

80

⁷³ 11 kap. 2 § SoL; Mattsson (2002), s. 253.

⁷⁴ 11 kap. 2 § 2 st. SoL.

⁷⁵ Socialstyrelsen (2018), s. 74.

⁷⁶ SOSFS 2014:6, s. 5.

⁷⁷ Socialstyrelsen (2015), s. 90.

⁷⁸ Ibid., s. 89.

⁷⁹ Socialstyrelsen (2018), s. 74.

⁸⁰ Bild av ”BBIC:s triangel” nedladdad från Socialstyrelsens hemsida.

<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/barns-behov-i-centrum/material/>, besökt 2019-11-26.

Första sidan, barnets utveckling, består av följande områden: barnets hälsa, utbildning, känslor och beteenden samt sociala relationer. Denna sida av triangeln representerar områden som har en direkt påverkan på barnets utveckling men vars påverkan går att styra eller förändra. Inom dessa områden finns riskfaktorer som är viktiga att beakta och som kan föranleda insatser från socialnämnden.⁸¹

Den andra sidan av triangeln rör föräldrarnas förmåga och består av områdena grundläggande omsorg, stimulans och vägledning, känslomässig tillgänglighet och säkerhet. Denna sida av triangeln är av stor betydelse för vård enligt 2 § LVU då den rör barnets omsorg och hur föräldrarna tillgodoser denna. Även dessa områden påverkar barnet direkt och är möjliga att påverka.⁸² Slutligen rör triangelns tredje sida familj och miljö och faktorer som har en indirekt påverkan på barnet. Sidan täcker följande områden: nuvarande familjesituation, familjebakgrund, boende, arbete och ekonomi, samt socialt nätverk och integrering. Denna sida av triangeln är viktig eftersom den rör barnets dagliga liv och kan få en stor inverkan på barnets mående över tid.⁸³ Triangelns tre sidor representerar tillsammans barnets behov. Socialnämnden kan genom en undersökning av alla sidor och dess områden, på ett strukturerat sätt bedöma barnets behov.⁸⁴

För att socialnämnden ska kunna bilda sig en uppfattning om barnets situation och barnets bästa, bör nämnden inhämta information från barnet själv och även träffa barnet personligen. Dessa möten kan ske både med eller utan vårdnadshavarens närvaro. Det viktiga är att barnet får uttrycka sina egna tankar och åsikter.⁸⁵ Leder barnavårdsutredningen till bedömningen att barnet är i behov av tvångsvård utanför det egna hemmet, ska nämnden upprätta en vårdplan.⁸⁶

⁸¹ Socialstyrelsen (2018), s. 37.

⁸² Ibid., s. 55.

⁸³ Ibid., s. 26.

⁸⁴ Ibid., s. 24.

⁸⁵ SOSFS 2014:6, s. 5.

⁸⁶ 4 § LVU; Lundgren & Sunesson (2019), s. 378.

3.3 Vårdplan

Efter en genomförd barnavårdsutredning ska en vårdplan upprättas. Vårdplanen ska baseras på den gjorda barnavårdsutredningen.⁸⁷ Syftet med vårdplanen är att konkretisera målet med vården och att åskådliggöra hur målet ska nås utifrån det enskilda barnets behov.⁸⁸ Då vårdplanen utgår från det enskilda barnet har det inte varit möjligt att i lag fastställa vad vårdplanen ska innehålla. De grundläggande kraven för att möjliggöra föräldrarnas insyn är att vårdplanen redogör för barnets behov och vilken vård som avses att anordnas. Det ska framgå huruvida vården ska ske utanför hemmet eller inte.⁸⁹ I vårdplanen ska socialnämnden således redogöra för de insatser som nämnden planerar för barnet, hur barnets umgänge med föräldrarna kommer att tillgodoses samt de övergripande målen med vården.⁹⁰ Barnets specifika behov ska undersökas utifrån barnets situation samt eventuella behov kopplade till barnets utbildning eller psykiska hälsa. Det enskilda barnets behov ska tydligt framgå.⁹¹ Har barnet flera behov som inte enbart kan tillgodoses av socialnämnden, ska även andra parter inkluderas, såsom BUP; även dessa insatser ska då framgå av vårdplanen.⁹²

Vårdplanen underlättar både för den unge och för föräldrarna att följa vården och att i efterhand utvärdera den. Förhoppningen bakom införandet av vårdplanen i socialnämndens arbete, var att bidra till mer genomtänkta placeringar för barn och unga, eftersom vårdplanen riktar sig till det aktuella barnets specifika behov.⁹³ Vårdplanen är en bra utgångspunkt även för

⁸⁷ Lundgren & Sunesson (2019), s. 263.

⁸⁸ Prop. 2000/01:80, s. 105-106.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ 5 kap. 1 a § SoF.

⁹¹ Prop. 2000/01:80, s. 104.

⁹² Lundgren & Sunesson (2019), s. 263.

⁹³ Prop. 2000/01:80, s. 105-106.

socialnämndens framtida arbete med barnet och är ett viktigt element ur ett rättssäkerhetsperspektiv.⁹⁴

Vårdplanen ska slutligen kompletteras med en genomförandeplan.⁹⁵ Genomförandeplanen ska redogöra för hur de insatser som föreslagits i vårdplanen ska genomföras, hur barnets behov konkret ska tillgodoses samt hur genomförandeplanen ska följas upp. Genomförandeplanen ska liksom vårdplanen inkludera insatser från andra parter än socialnämnden.⁹⁶ Vårdplanen och genomförandeplanen används sedan som underlag för socialnämndens regelbundna uppföljning av vården och blir därför viktiga faktorer i barnets behandling.⁹⁷

Vårdnadshavarna ska få möjlighet att läsa igenom och samtycka till vårdplanen och genomförandeplanen.⁹⁸ Förutsatt för vård enligt LVU är dock att det inte föreligger ett samtycke till vårdplanen och barnets behövliga vård.⁹⁹ Vårdplanen ska slutligen bifogas till den ansökan om vård enligt LVU som görs hos förvaltningsrätten.¹⁰⁰

3.4 Omedelbart omhändertagande

Bedömer socialnämnden genom sin omedelbara skyddsbedömning att det föreligger ett akut vårdbehov, kan nämnden såsom tidigare nämnt, omedelbart omhänderta barnet enligt 6 § LVU.¹⁰¹ För att socialnämnden ska kunna omhänderta barnet omedelbart krävs att nämnden har bedömt det som sannolikt att barnet behöver vård enligt LVU. Barnets vårdbehov behöver vidare vara så brådskande att ett omhändertagande inte går att avvakta i

⁹⁴ Prop. 2000/01:80, s. 104-106.

⁹⁵ 11 kap. 3 § 2 st. SoL.

⁹⁶ Lundgren & Sunesson (2019), s. 265; 5 kap. 1a § 2 st. SoF.

⁹⁷ Prop. 2000/01:80, s. 106.

⁹⁸ Ibid., s. 105-106.

⁹⁹ 1 § 2 st. LVU.

¹⁰⁰ Lundgren & Sunesson (2019), s. 263.

¹⁰¹ Ibid., s. 380.

väntan på rättsens beslut eller på socialnämndens barnavårdsutredning.¹⁰² Exempel på situationer som fordrar ett omedelbart omhändertagande är när barnet vanvårdas i hemmet och föräldrarna inte är kontaktbara, samt då barnet begår brottslig verksamhet och med anledning av detta behöver tas om hand akut.¹⁰³

Nämnden ska snarast, senast inom en vecka från beslutet om omedelbart omhändertagande, underrätta förvaltningsrätten om det omedelbara omhändertagandet. Underrättelsen sker vanligtvis samma dag som beslutet. Nämnden ska i samband med underrättelsen inkomma med alla handlingar som finns i ärendet. Baserat på de handlingar förvaltningsrätten mottager ska rätten pröva nämndens beslut om omedelbart omhändertagande. Förvaltningsrätten ska besluta att det omedelbara omhändertagandet ska bestå eller upphöra. Handläggningen ska ske skyndsamt och beslutet ska tas senast en vecka från att handlingarna inkommit till rätten.¹⁰⁴

I HFD 2011 ref. 50 blev barnet omedelbart omhändertaget på grund av missförhållanden i hemmet. Bakgrunden till omhändertagandet var att vårdnadshavaren reste bort och lämnade barnet hemma med en ung barnvakt. Vårdnadshavaren blev på resan gripen av polis och barnvakten fick stanna med barnet under en längre tid. Barnet insjuknade i feber och den unga barnvakten fick be en vän om hjälp för att ta hand om barnets sjukdomstillstånd. Socialnämnden beslutade om ett omedelbart omhändertagande då orosanmälningar inkommit vid tidigare tillfällen angående vårdnadshavarens brottslighet och att fara förelegat för barnet. Nämnden bedömde att barnets vårdbehov, på grund av hälsan, var så akut att det inte gick att avvakta rättsens bedömning eller nämndens utredning. Kammarrätten upphävde beslutet som överklagades. När HFD prövade ärendet hade frågan om omedelbart omhändertagande hunnit förfalla då vård enligt LVU hade påbörjats. HFD ansåg dock att kammarrätten inte

¹⁰² 6 § LVU.

¹⁰³ Prop. 1979/80:1, s. 589.

¹⁰⁴ 7 § 1-3 st. LVU; Prop. 1979/80:1, s. 591.

skulle ha upphävt beslutet utan låtit det omedelbara omhändertagandet bestå. Det fanns grund för det omedelbara omhändertagandet.¹⁰⁵

Om förvaltningsrätten fastställer nämndens beslut om omedelbart omhändertagande ska socialnämnden inom fyra veckor ansöka om vård enligt LVU hos förvaltningsrätten. För att förhindra att barnet är omhändertaget längre tid än nödvändigt, upphör det omedelbara omhändertagandet om nämnden inte ansöker om LVU inom denna tid.¹⁰⁶ Utgångspunkten är att ett omedelbart omhändertagande endast ska vara provisoriskt och inte pågå längre än fyra veckor.¹⁰⁷

¹⁰⁵ HFD 2011 ref. 50.

¹⁰⁶ 8–9 §§ LVU; Prop. 1979/80:1, s. 591–592.

¹⁰⁷ Lundgren & Sunesson (2019), s. 385.

4 Förutsättningar för tvångsvård

4.1 Rekvisit

För att socialnämnden ska kunna bereda ett barn vård enligt LVU, måste särskilda rekvisit vara uppfyllda. Dessa rekvisit härstammar i grund och botten från legalitetsprincipen.¹⁰⁸

Enligt artikel 8 (2) EKMR, får barn endast skiljas från sina föräldrar om det är nödvändigt för att skydda barnet och beslutet har tagits av en myndighet.¹⁰⁹ Denna legalitetsprincip återfinns även i 1 kap. 1 § 2 st. regeringsformen (1978:152), RF, som stadgar att *”den offentliga makten utövas under lagarna”*.¹¹⁰ För att socialnämnden ska få vårda barn enligt LVU måste tre uppställda rekvisit i 1 § 2 st. LVU därför vara uppfyllda.¹¹¹ 1 § 2 st. LVU stadgar:

*”Den som är under 18 år ska dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.”*¹¹²

De två första rekvisiten för tvångsomhändertagande enligt LVU är att det föreligger ett missförhållande som är hänförligt till barnets hemmiljö (2 §) eller barnets eget beteende (3 §). Missförhållandet ska innebära en påtaglig

¹⁰⁸ Leviner (2017), s. 129.

¹⁰⁹ Singer (2019), s. 255.

¹¹⁰ Leviner (2017), s. 129.

¹¹¹ Mattsson (2002), s. 69.

¹¹² 1 § 2 st. LVU.

risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.¹¹³ Är dessa villkor uppfyllda har den unge ett vårdbehov som kan behöva tillgodoses utanför det egna hemmet.¹¹⁴ Det tredje rekvisitetet för vård enligt LVU är att behövlig vård inte kan tillgodoses med samtycke.¹¹⁵ Ett samtycke till vård får ges av den som är behörig, antingen en av vårdnadshavarna eller barnet själv om hen är över 15 år.¹¹⁶ Att tvångsvårda ett barn utanför hemmet är mycket ingripande och vård enligt LVU ska därför endast ska vara ett komplement till frivillig vård enligt SoL.¹¹⁷ Föreligger samtycke ska vården således ges i enlighet med SoL och inte LVU.¹¹⁸

Bedömningen av huruvida barnet har ett vårdbehov eller inte är sällan enkel och processen består av flera delar. Bedömningen av barnets vårdbehov görs enligt 2 eller 3 §§ LVU.¹¹⁹

4.2 Miljöfall, 2 § LVU

4.2.1 Översikt

”Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.”¹²⁰

2 § LVU rör så kallade ”miljöfall”. I dessa fall är det hemmiljön som bidrar till att barnet har ett vårdbehov.¹²¹ 2 § LVU består av fyra miljörekvisit och ett prognosrekvisit. Miljörekvisiten sätter ramarna för vilka situationer bestämmelsen täcker, medan prognosrekvisitet innebär ett krav på att

¹¹³ SOU 2015:71, s. 288.

¹¹⁴ Mattsson (2006), s. 39.

¹¹⁵ SOU 2015:71, s. 288.

¹¹⁶ Mattsson (2006), s. 39.

¹¹⁷ Prop. 2002/03:53, s. 45.

¹¹⁸ Lundgren & Sunesson (2019), s. 358.

¹¹⁹ Mattsson (2006), s. 39.

¹²⁰ 2 § LVU.

¹²¹ Mattsson (2006), s. 39.

situationen medför en påtaglig risk för skada på den unges hälsa eller utveckling.¹²² Bestämmelsen möjliggör för socialnämnden att skydda barn i situationer då missförhållanden i hemmet beror på barnets vårdnadshavare.¹²³ Syftet med miljöfallen är således att ge sociala myndigheter en rättslig möjlighet att skydda barn från missförhållanden som orsakas av barnets vårdnadshavare eller någon annan i barnets närhet.¹²⁴

Av 2 § LVU framgår att miljöfall hänför sig till något förhållande i hemmet. Med ”hemmet” menas det hem där barnet stadigvarande vistas, såväl det egna föräldrahemmet som en anhörigs hem. Befinner barnet sig stadigvarande i ett annat hem än hos föräldrarna ska föräldrarna ha det faktiska ansvaret över barnet för att LVU ska vara tillämplig. Föräldern ska kunna avlägsna barnet från den skadliga miljön.¹²⁵ Begreppet ”hemmet” har således en abstrakt innebörd och innefattar situationer då barnet på något sätt står under vårdnadshavarens inflytande, även utanför det egna hemmet.¹²⁶

Det missförhållande som föreligger i hemmet ska slutligen innebära en påtaglig risk för skada på barnets hälsa eller utveckling. Rörande denna riskfråga konstaterade HFD i RÅ 2009 ref. 64 att bedömningen ska utgå från barnets aktuella situation och en närliggande eller klart förutsägbar utveckling av denna. Fallet rörde ett litet barn vars förälder led av en funktionsvariation som hindrade hen från att vara vårdnadshavare för barnet. Två anhöriga till föräldern var villiga att ta ansvar för barnet. Kammarrätten ansåg att denna vilja skulle kunna förändras över tid beroende på de anhöriges egna liv och situation, och litade inte till de anhörigas vilja. HFD konstaterade dock att ett sådant antagande om de anhörigas framtida eventuella ovilja, inte kan ligga till grund för LVU då den bygger på hypotetiska resonemang. HFD fastslog med detta att risken måste vara

¹²² SOU 2015:71, s. 289.

¹²³ Singer (2019), s. 256.

¹²⁴ SOU 2015:71, s. 298.

¹²⁵ Prop. 1979/80:1, s. 582.

¹²⁶ Prop. 1989/90:28, s. 109.

konkret och inte grundas på hypotetiska händelser eller utvecklingar för att den ska ligga till grund för vård enligt LVU.¹²⁷

För att risken ska vara påtaglig krävs således konkreta omständigheter som talar för att missförhållandet har en tydlig verkan på barnets hälsa eller utveckling.¹²⁸ Barn kan alltså vårdas enligt LVU på grund av något av miljöfallen, om det med anledning av missförhållanden i barnets stadigvarande bostad, ”hemmet”, finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas.¹²⁹

4.2.2 Fysisk eller psykisk misshandel

Det första miljörekvisitet i 2 § LVU är ”fysisk eller psykisk misshandel”. Med ”fysisk misshandel” avses sådant våld som orsakar barnet kroppsskada, sjukdom, smärta, samt att barnet försätts i vanmakt eller annat jämförbart tillstånd. Misshandeln kan ske med eller utan tillhygge och omfattar även orsakande av brännsår, förgiftning, rivsår, samt försök till dränkning och kvävning. All form av kroppslig bestraffning faller således under begreppet fysisk misshandel.¹³⁰

Utöver ovan nämnda typer av våld, omfattar bestämmelsen även hot om våld. HFD konstaterade detta i RÅ 2008 ref. 55. Föräldern hade vid flera tillfällen uttryckt en vilja att döda barnet. Hotet framfördes såväl inför medarbetare på socialtjänsten och migrationsverket, som till barnet själv. Föräldern hade slagit barnet vid ett tillfälle men det hade, bortsett från vid det tillfället, inte skett någon fysisk misshandel. HFD konstaterade med hänsyn till det återkommande hotet, att LVU såsom skyddslagstiftning ska kunna tillämpas preventivt för att förhindra att barnet skadas, i detta fall allvarligt.¹³¹

¹²⁷ RÅ 2009 ref. 64.

¹²⁸ Prop. 1989/90:28, s. 108.

¹²⁹ 2 § LVU.

¹³⁰ Prop. 2002/03:53, s. 48.

¹³¹ SOU 2015:71, s. 291; RÅ 2008 ref. 55.

Psykisk misshandel är desto svårare att definiera¹³² och är i allmänhet inte lika upptäckbar som fysisk misshandel.¹³³ Med ”psykisk misshandel” avses när barnet systematiskt utsätts för nedvärderande omdömen och behandling eller avsiktligt utsätts för känslomässigt lidande. Blir barnet exempelvis förlöjligt, hånat, avvisat, påtvingat isolering från vänner eller utsatt för orimligt hårda bestraffningar, omfattas behandlingen av psykisk misshandel.¹³⁴ Begreppet omfattar även när barnet lever i ett hem där det förekommer våld mellan familjemedlemmar. Denna form av misshandel grundas ofta i en familjerelation och ett förhållningsätt som gör det svårt för barnet att utveckla en positiv självbild.¹³⁵ I många situationer bottnar därför psykisk misshandel i att föräldrarna uppfattar barnet som någon som ska uppfylla vårdnadshavarnas behov, snarare än en person med egna behov och intressen. Vanligtvis lider föräldrarna av missbruk, psykisk sjukdom eller någon funktionsvariation; gränsen till miljörekvisitet ”brister i omsorgen” är såsom kommer att framgå senare i uppsatsen, inte alltid tydlig.¹³⁶

Huruvida risken för skada på barnets hälsa eller utveckling är påtaglig eller inte på grund av fysisk eller psykisk misshandel, ska bedömas utifrån hur allvarlig misshandeln är, om misshandeln sker vid upprepade tillfällen samt vilken ålder barnet är. Nämnden ska bedöma hur allvarlig misshandeln är och vikten av barnets behov av skydd och stöd.¹³⁷

4.2.3 Otillbörligt utnyttjande

Miljörekvisitet ”otillbörligt utnyttjande” avser i främsta fall sådana missförhållanden som innebär att barnet blir sexuellt utnyttjat av sina föräldrar eller utnyttjas i ett pornografiskt syfte. Missförhållandet kan även bestå av att barnet tvingas utföra tungt kroppsarbete eller bär ett särskilt stort ansvar över en förälder eller ett syskon, på ett sätt som kan skada barnets

¹³² Prop. 2002/03:53, s. 82.

¹³³ SOU 2015:71, s. 292.

¹³⁴ Prop. 2002/03:53, s. 48.

¹³⁵ Ibid., s. 82.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ SOU 2015:71, s. 290.

utveckling eller hälsa.¹³⁸ Utnyttjandet behöver inte ske medvetet av vårdnadshavaren. Utnyttjandet kan omedvetet bottna i att föräldern inte klarar av att ta tillräckligt ansvar för hemmet eller inser vad som krävs som förälder. Föräldern låter istället barnet sköta dessa delar. Sådana rollbyten förekommer inte sällan i familjer med missbruk. Liksom för misshandel, är gränsen mellan otillbörligt utnyttjande och brister i omsorgen inte alltid tydlig. För att vård ska beredas med anledning av ett otillbörligt utnyttjande ska det gå att påvisa att det är vårdnadshavaren som har utsatt barnet för behandlingen. Utnyttjandet ska vidare medföra en påtaglig risk för skada på barnet.¹³⁹

4.2.4 Brister i omsorgen

Miljörekvisitetet ”brister i omsorgen” avser fall då barnet på något av många sätt vanvårdas, exempelvis genom brist på mat och kläder. Bristen på omsorg ska vara så allvarlig att barnet skadas och inte får det skydd som behövs med hänsyn till barnets ålder. ”Brister i omsorgen” omfattar även situationer då barnets känslomässiga trygghet eftersätts på grund av psykiska problem eller missbruk hos föräldrarna. Enbart det faktum att en vårdnadshavare lider av psykisk ohälsa eller missbruk är dock inte tillräckligt för att utgöra brister i omsorgen. Barnet måste lida av negativa konsekvenser från det.¹⁴⁰

I RÅ 1985 2:83 I, led vårdnadshavarna av psykisk sjukdom respektive cannabissmissbruk. Föräldrarna vårdades för sina sjukdomar och hade varit symptomfria ett tag, tack vare medicin. HFD konstaterade att vårdnadshavarna var i fullgott skick att ta hand om barnet när de gick på sina mediciner. Deras psykiska tillstånd och missbruk i sig, innebar inte en påtaglig risk att skada barnets hälsa eller utveckling, varför förutsättningar för vård enligt LVU inte förelåg.¹⁴¹

¹³⁸ Prop. 1989/90:28, s. 66, 107.

¹³⁹ SOU 2015:71, s. 294.

¹⁴⁰ Prop. 1989/90:28, s. 107-108.

¹⁴¹ RÅ 1985 2:83 I.

Ytterligare situationer som kan utgöra brister i omsorgen är att barnet ständigt vårdas av olika personer barnet inte känner. Att sakna kontinuitet och möjlighet att knyta an till vuxna kan utgöra en sådan brist i omsorgen som föranleder vård enligt LVU.¹⁴² Brister i omsorgen föreligger även när vårdnadshavaren inte tillgodoser barnets behov av sjukvård och därför utsätter barnet för en påtaglig hälsorisk. Typfall av detta är att barnet, av föräldrarna, vägras blodtransfusion eller att barnet har en funktionsvariation men nekats särskild behandling som har rekommenderats, såsom sjukgymnastik.¹⁴³

Slutligen kan brister i omsorgen föreligga trots att det inte är föräldrarna själva som utsätter barnet för något negativt. I RÅ 1996 ref. 91 blev fyra små barn omhändertagna på grund av att någon utsatt dem för fysisk misshandel. Det gick inte att visa att föräldrarna var direkt inblandade i misshandeln men då de inte kunde förklara hur skadorna hade uppkommit, konstaterade HFD att föräldrarna brustit i omsorgen eftersom barnen varit under deras vård.¹⁴⁴ Brister i omsorgen kan alltså täcka många olika situationer då barnet på ett eller annat sätt utsätts på vanvård, varav endast några har nämnts här. Brister i omsorgen kan därför även överlappa med andra miljöfall såsom misshandel eller otillbörligt utnyttjande.

4.2.5 Något annat förhållande i hemmet

Slutligen täcker miljörekvisitet ”något annat förhållande i hemmet” de situationer som inte ryms inom något av de övriga miljörekvisiten. ”Något annat förhållande i hemmet” avser alla situationer i ett barns hem som kan medföra en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas, som inte nödvändigtvis beror på vårdnadshavaren. Rekvisitet täcker de situationer då vårdnadshavaren å ena sidan inte knyter an till barnet eller å andra sidan lever i en sjuklig symbios med barnet.¹⁴⁵

¹⁴² SOU 2015:71, s. 296.

¹⁴³ Prop. 1989/90:28, s. 108.

¹⁴⁴ RÅ 1996 ref. 91.

¹⁴⁵ Prop. 1989/90:28, s. 108; SOU 2015:71, s. 297.

”Något annat förhållande i hemmet” kan även täcka situationer då barnet och vårdnadshavaren har en allvarlig konflikt eller att barnet känner en motvilja eller rädsla inför kontakt med föräldern. HFD konstaterade detta i HFD 2012 not. 31 där barnet på grund av ständiga konflikter med barnets båda föräldrar, frivilligt placerades på ett familjehem enligt SoL. Barnet uttryckte ett djupt obehag inför att flytta hem och var rädd för sina föräldrar på grund av tidigare misshandel. HFD beslutade med anledning av detta att barnet skulle fortsätta vårdas på familjehemmet men istället enligt LVU. Vården grundades på miljörekvisitet ”något annat förhållande i hemmet” på grund av barnets ovilja och rädsla att flytta hem.¹⁴⁶

Slutligen täcker rekvisitet även missförhållanden i hemmet som inte nödvändigtvis grundar sig i någon av föräldrarna utan hänför sig till någon annan i hemmet, exempelvis en sambo eller ett syskon.¹⁴⁷

4.3 Beteendefall, 3 § LVU

4.3.1 Översikt

”Vård skall beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.”¹⁴⁸

3 § LVU behandlar s.k. ”beteendefall”. Beteendefall avser situationer då det istället för missförhållanden i hemmet, är barnets eget beteende som skapar ett vårdbehov.¹⁴⁹ Bestämmelsen består av tre beteenderekvisit: missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet och annat socialt nedbrytande beteende. Utöver dessa finns likt i 2 § LVU ett prognosrekvisit

¹⁴⁶ HFD 2012 not. 31.

¹⁴⁷ Mattsson (2006), s. 40; SOU 2015:71, s. 298.

¹⁴⁸ 3 § 1 st. LVU.

¹⁴⁹ SOU 2015:71, s. 300.

om påtaglig risk för skada.¹⁵⁰ Detta rekvisit är detsamma som i 2 § LVU och kommer därför inte att redogöras för ytterligare.¹⁵¹

4.3.2 Missbruk av beroendeframkallande medel

Beroendeframkallande medel enligt 3 § LVU avser alkohol, narkotika och jämförliga tekniska preparat.¹⁵² Bedömningen av om ett bruk av beroendeframkallande medel omfattas av rekvisitet i 3 § LVU utgår från vilket preparat som missbrukas, hur ofta det brukas, samt hur mycket som brukas.¹⁵³ Brukar barnet vid enstaka tillfällen narkotika utgör detta inte nödvändigtvis ”missbruk av beroendeframkallande medel”. Konsumerar barnet däremot alkohol eller icke-medicinskt läkemedel regelbundet, kan detta leda till ett beroende som barnet kommer att behöva hjälp för att ta sig ur. Ett sådant missbruk kan med anledning av risken för skada på barnet, föranleda vård enligt LVU. Enstaka bruk av tunga droger som både är farliga och beroendeframkallande kan dock ge upphov till vård enligt LVU trots att det inte händer fler än en gång. Avgörande för huruvida bruket omfattas av ”missbruk av beroendeframkallande medel” blir i slutändan huruvida bruket innebär en risk för skada på den unges hälsa eller utveckling. Utan denna risk kan bruket inte leda till vård enligt LVU.¹⁵⁴

4.3.3 Brottslig verksamhet

Det andra beteenderekvisitet i 3 § LVU är ”brottslig verksamhet”. För att ett barn ska anses ha ett vårdbehov på grund av brottslig verksamhet krävs att den unge har gjort sig skyldig till flera brottsliga gärningar som ger uttryck för en bristande anpassning till samhället.¹⁵⁵ Med ”bristande anpassning till samhället” menas att barnet växer upp och utvecklar en kriminell livsstil. Bestämmelsen syftar således till att förhindra att barnet blir kriminellt.¹⁵⁶

¹⁵⁰ SOU 2015:71, s. 300.

¹⁵¹ Prop. 1989/90:28, s. 109.

¹⁵² Prop. 1979/80:1, s. 582.

¹⁵³ SOU 2015:71, s. 302.

¹⁵⁴ Prop. 1979/80:1, s. 582-583.

¹⁵⁵ Ibid., s. 583.

¹⁵⁶ Singer (2019), s. 259.

Bagatellbrott som enbart begåtts vid enstaka tillfällen omfattas inte av rekvisitet.¹⁵⁷

4.3.4 Något annat socialt nedbrytande beteende

Det sista beteenderekvisitet i 3 § LVU är ”något annat socialt nedbrytande beteende”. Detta rekvisit finns för att fånga upp de beteenden som varken är att anse som missbruk av beroendeframkallande medel eller brottslig verksamhet, men som likväl fordrar att barnet får samhällets skydd. ”Något annat socialt nedbrytande beteende” avser beteenden som avviker från samhällets grundläggande normer. Beteenden som omfattas är exempelvis att barnet begår enstaka allvarliga brott som inte faller under brottslig verksamhet, mer än tillfälligt vistas i s.k. ”knarkkvarter”, eller andra missbruksmiljöer, samt att den unge är prostituerad eller arbetar på en sexklubb.¹⁵⁸

I RÅ 2000 ref. 33 hade den unge bland annat gjort sig skyldig till ett flertal brott, slagit och hotat skolpersonal, sin förälder samt sina syskon. BUP:s utredning visade att den unge länge hade varit utåtagerande och aggressiv, driven av impulser och haft en kraftig dragning till destruktiva och asociala sammanhang. HFD konstaterade att den unges beteende var att betrakta som ett socialt nedbrytande beteende.¹⁵⁹

Bestämmelsen täcker dock inte beteenden som uteslutande grundas i en funktionsvariation. HFD konstaterade detta i RÅ 2010 ref. 24 som rörde frågan huruvida ett barn med en funktionsvariation kunde omhändertas eller inte med stöd av LVU, på grund av ett beteende kopplat till barnets nedsättning. HFD anförde att sådant beteende inte ska ses som socialt nedbrytande beteende. För att beteendet ska omfattas av ”något annat socialt nedbrytande beteende” ska beteendet kunna påvisas även hos barn utan funktionsvariationer och således inte enbart vara ett symptom på den.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Prop. 1979/80:1, s. 583.

¹⁵⁸ Prop. 1989/90:28, s. 109.

¹⁵⁹ RÅ 2000 ref. 33.

¹⁶⁰ RÅ 2010 ref. 24; Svensson (2012), s. 130.

Rekvisitet omfattar slutligen även rymningar, sexuella övergrepp, skolfrånvaro samt våld i nära relationer. Huruvida ett barns beteende omfattas av detta beteenderekvisit eller ej ska bedömas utifrån en sammantagen bedömning av den unges uppvisade beteenden samt om det innebär en påtaglig risk för skada på den unges hälsa eller utveckling.¹⁶¹

4.4 Samtycke

Såsom sista rekvisit för vård enligt LVU ska samtycke inte föreligga för den behövliga vården. Anledningen till detta är att vård enligt LVU endast ska ges som sista utväg när det är absolut nödvändigt för att skydda barnet.¹⁶²

Med ”behövlig vård” menas den vård socialnämnden föreslår genom sin vårdplan. Samtycket ska således baseras på vårdplanens innehåll. Samtycker vårdnadshavaren inte till den vård som föreslås genom vårdplanen, kan behövlig vård inte ges på frivillig väg och vård enligt LVU kan då bli aktuell.¹⁶³ Enligt 1 § 2 st. LVU är det vårdnadshavare och barn över 15 år som är behöriga att lämna samtycke till vården.¹⁶⁴ Vård enligt LVU kan dock bli aktuell om ett barn under 15 år motsätter sig behövlig vård trots att vårdnadshavaren har samtyckt. Att vårdnadshavarna samtycker är därför inte ett absolut hinder mot vård enligt LVU, eftersom även yngre barns vilja kan få betydelse och beaktas.¹⁶⁵

LVU kan vidare tillämpas i fall då barnets förälder inte går att nå eller inte kan anses lämna ett tillförlitligt samtycke. Har vårdnadshavaren vid ett tidigare tillfälle samtyckt till vård som den sedan inte har medverkat till, kan även framtida samtycken riskera att inte tas på allvar.¹⁶⁶ Liknande bedömning kan göras i situationer då det finns en risk för att

¹⁶¹ SOU 2015:71, s. 304.

¹⁶² Sallnäs & Wiklund (2017), s. 61.

¹⁶³ Leviner (2017), s. 131.

¹⁶⁴ 1 § 2 st. LVU.

¹⁶⁵ Lundgren & Sunesson (2019), s. 358.

¹⁶⁶ Ibid.

vårdnadshavaren återkallar samtycket eller endast lämnar ett villkorat samtycke. Huruvida det föreligger ett samtycke eller inte, kan sammanfattningsvis vara komplicerat att bedöma.¹⁶⁷

När ett barn placeras för vård utanför hemmet är vårdnadshavarens framtida bestämmanderätt över barnet beroende av huruvida det föreligger ett samtycke eller inte. Vårdas barnet enligt LVU och således utan samtycke, kan barnets vårdnadshavare inte avsluta barnets vård eller avböja insatser som socialnämnden erbjuder. Hade barnet varit placerat enligt SoL, hade detta varit möjligt. Anledningen är att bestämmanderätten över barnet övergår till socialnämnden när barnet tvångsvårdas.¹⁶⁸ Samtycket påverkar även hur länge barnet är omhändertaget då vård enligt LVU i genomsnitt pågår över en längre tid än vård enligt SoL.¹⁶⁹ Huruvida det föreligger samtycke eller inte blir således avgörande för många av vårdens aspekter och i slutändan för vårdens helhet.¹⁷⁰

¹⁶⁷ Leviner (2017), s. 133.

¹⁶⁸ Ibid., s. 130.

¹⁶⁹ Sallnäs & Wiklund (2017), s. 59.

¹⁷⁰ Leviner (2017), s. 130.

5 Ansökan och placering

5.1 Ansökan om vård enligt LVU

När barnavårdsutredningen talar för att barnet är i behov av vård utanför hemmet som inte kan tillgodoses med samtycke, ska nämnden, hos förvaltningsrätten, ansöka om vård enligt LVU.¹⁷¹ Socialnämnden ska göra denna ansökan oavsett om barnet har blivit omedelbart omhändertaget eller inte.

I sin ansökan ska socialnämnden redogöra för:

- ” – den unges förhållanden,*
- de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård,*
- tidigare vidtagna åtgärder,*
- den vård som socialnämnden avser att anordna,*
- hur relevant information lämnats till den unge,*
- vilket slags relevant information som lämnats, samt*
- den unges inställning.”¹⁷²*

När förvaltningsrätten har beslutat att den unge ska beredas vård enligt LVU ska vården inledas så snart som möjligt. Vården får inledas senast fyra veckor efter att domen vunnit laga kraft.¹⁷³

¹⁷¹ 4 § LVU; Lundgren & Sunesson (2019), s. 376.

¹⁷² 4 § 2 st. LVU.

¹⁷³ 5 § LVU.

5.2 Placering i familjehem

När domen har vunnit laga kraft ska socialnämnden besluta var barnet ska placeras.¹⁷⁴ I första hand ska barnet placeras hos en släkting eller annan anhörig. Om detta inte är möjligt kan barnet placeras i ett s.k. familjehem.¹⁷⁵ Ett familjehem är ett hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran utan att bedrivas yrkesmässigt.¹⁷⁶

Enligt Socialstyrelsens statistik från 2018 är familjehem den vanligaste placeringsformen för unga som vårdas enligt SoL eller LVU.¹⁷⁷ Anledningen att familjehemsplaceringar dominerar är att barnet i många fall får en nära anknytning till familjehemsföräldrarna och ett starkt känslomässigt band till dem. Det blir med den relationen enklare för barnet att utvecklas till en trygg och stabil människa. En annan faktor är att barnets struktur i familjehemmet i många fall liknar strukturen i barnets föräldrahem, vilket kan bidra till en trygghet för barnet och goda förutsättningar för en god uppfostran.¹⁷⁸

Innan barnet kan placeras i ett familjehem ska socialnämnden utreda förhållandena i det tänkta familjehemmet och förutsättningarna för barnets vård i detta hem. Utredningen ska göras genom en s.k. familjehemsutredning.¹⁷⁹ Familjehemsutredningen ska utgå dels, från barnets behov, dels, från familjehemsföräldrarnas vilja och möjlighet att ge barnet behövlig omsorg.¹⁸⁰ Vid familjehemsutredningen undersöker socialnämnden den aktuella familjens bakgrund, livssituation, ekonomi, levnadsvanor, individuella förutsättningar, egenskaper och omsorgsförmåga,

¹⁷⁴ SOU 2014:3, s. 113.

¹⁷⁵ 6 kap. 6 § 2 st. SoL; Prop. 2002/03:53, s. 45.

¹⁷⁶ 3 kap. 2 § SoF.

¹⁷⁷ Socialstyrelsen, *statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2018* (2019-08-21), <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2019-8-6261.pdf>, besökt 19-10-03.

¹⁷⁸ Prop. 1979/80:1, s. 307.

¹⁷⁹ 6 kap. 6 § 2 st. SoL; Socialstyrelsen (2012), s. 73, 86.

¹⁸⁰ JO 2002/03, s. 210, s. 215–216.

samt dess inställning till uppdraget som familjehemsföräldrar.¹⁸¹ Slutligen bedömer nämnden även boendet i sig, hur närområdet är, vilka möjligheter barnet kommer att ha till fritidsaktiviteter, samt om barnet kommer att bli erbjuden ett eget rum eller bo med andra.¹⁸²

Syftet med utredningen är att bedöma barnets bästa och hur detta kommer att tillgodoses i familjehemmet.¹⁸³ En familjehemsutredning är inte sällan komplicerad att genomföra, eftersom nämnden måste säkerställa att barnet får god vård samt att den familj barnet bli placerad hos är lämplig, fullt införstådd i och engagerad i uppdraget.¹⁸⁴ Beslutet att placera barnet i ett familjehem ska således baseras på en kort- och långsiktig bedömning av barnets behov av vård utanför hemmet samt hur väl det aktuella hemmet kommer att tillgodose detta.¹⁸⁵

Vård enligt LVU anses påbörjad när placeringen utanför hemmet inleds.¹⁸⁶ När ett barn placeras i ett familjehem ansvarar familjehemsföräldrarna för barnets dagliga omsorg och de beslut som behöver tas rörande barnet. Vad placeringen kommer att innebära för barnet, i form av frihet, glädje och umgänge, blir därför högst beroende av familjehemsföräldrarnas omsorgsförmåga och engagemang.¹⁸⁷ Socialnämnden övertar även vårdnadshavarnas yttersta ansvar att tillgodose barnets omvårdnad, trygghet och fostran. Med detta följer ett ansvar för socialnämnden att regelbundet följa vården och hålla den under uppsikt. Nämnden ska även verka för att barnet i framtiden ska kunna återförenas med föräldrarna enligt den s.k. återföreningsprincipen.¹⁸⁸

¹⁸¹ SOU 2014:3, s. 163; Prop. 1979/80:1, s. 317.

¹⁸² SOSFS 2012:11, s. 5-6.

¹⁸³ JO 2002/03, s. 210, s. 217.

¹⁸⁴ SOU 2014:3, s. 163; Sallnäs och Wiklund (2017), s. 63.

¹⁸⁵ SOSFS 2012:11, s. 5, 7.

¹⁸⁶ 10 § LVU.

¹⁸⁷ Sallnäs och Wiklund (2017), s. 63.

¹⁸⁸ 11 § 1 och 5 st. LVU; Prop. 1979/80:1, s. 306.

5.3 Återföreningsprincipen

Att barnet ska återförenas med sina föräldrar är en grundprincip för vård enligt LVU.¹⁸⁹ Syftet med återföreningsprincipen är att barnets relation till vårdnadshavarna inte ska gå förlorad under tiden barnet behöver vårdas utanför hemmet. Återföreningsprincipen ska därför vara ett tydligt och genomgående mål med vården.¹⁹⁰

Återföreningsprincipen har sitt ursprung i artikel 8 EKMR om skydd för familjeliv.¹⁹¹ Artikel 8 (1) EKMR stadgar att var och en har rätt till respekt för sitt familjeliv. Rätten till respekt för familjeliv får enligt artikel 8 (2) EKMR endast inskränkas med stöd av lag om det är nödvändigt för att skydda barnet.¹⁹² Liknande krav finns i artikel 9 (1) i barnkonventionen som stadgar att barn inte ska skiljas från sina föräldrar om inte en myndighet anser det nödvändigt utifrån barnets bästa.¹⁹³

Återföreningsprincipen har även sin bakgrund i anknytningsteorin. Anknytningsteorin innebär att alla barn har vissa grundläggande behov som är samma för alla. Alla barn behöver exempelvis kunna knyta an till någon i sin omgivning som kan tillgodose barnets behov och bidra med närhet och trygghet. Enligt teorin reagerar barn negativt om det inte finns en anknytningsperson att tillgå när barnet behöver det. Huruvida det finns en tillgänglig anknytningsperson eller inte är enligt teorin även avgörande för barnets framtida utveckling. Barnets ena eller båda föräldrar är i många fall barnets anknytningsperson.¹⁹⁴

Ett viktigt element för att underlätta en återförening är att barnet har ett umgänge och en regelbunden kontakt med vårdnadshavarna under tiden barnet är placerat i ett familjehem. Är barnet placerat i ett familjehem nära

¹⁸⁹ SOU 2000:77, s. 138; Prop. 2002/03:53, s. 84; SOU 2014:3, s. 349.

¹⁹⁰ Prop. 1979/80:1, s. 305; Prop. 2012/13:10, s. 131.

¹⁹¹ Mattsson (2002), s. 111.

¹⁹² Art. 8 EKMR.

¹⁹³ Art. 9 (1) Barnkonventionen.

¹⁹⁴ Prop. 2012/13:10, s. 131.

föräldrahemmet, underlättas kontakten med vårdnadshavarna och då även återföreningsprincipen.¹⁹⁵ Ett väl uppmärksammat rättsfall som tydligt synliggör återföreningsprincipen samt dess stöd i artikel 8 EKMR, är Olsson mot Sverige från 1988. Familjens tre barn, åldrarna 1–10 år, omhändertogs enligt LVU och placerades i tre olika hem, hundratals kilometer från varandra.¹⁹⁶ Familjens inbördes relationer försämrades dels, av långa avstånd, dels av att socialnämnden beslutade om ett begränsat umgänge för barnen med föräldrarna.¹⁹⁷ Europadomstolen konstaterade att placeringen borde ha skett i enlighet med målet att återföreina familjen, eftersom vården var tänkt att vara temporär. Ansvarig socialnämnd kunde dock inte anses ha gjort detta med hänsyn till barnens placering och dess begränsade umgänge med föräldrarna.¹⁹⁸ Domstolen konstaterade att Sverige hade brutit mot rätten till familjeliv enligt artikel 8 EKMR och inte bedrivit vården enligt återföreningsprincipen.¹⁹⁹

Rättsfallet ovan har medfört en skyldighet för socialnämnden att, med grund i återföreningsprincipen, uppfylla barnets behov av umgänge med föräldrarna, när barnet vårdas utanför hemmet i enlighet med LVU.²⁰⁰ Barnets umgänge med föräldrarna ska beslutas med utgångspunkt i det enskilda barnets behov av trygghet, önskemål, samt dess ålder och orsaken till placeringen. Socialnämnden får endast i undantagsfall underlåta att inhämta barnets egen inställning rörande umgänget.²⁰¹ Socialnämnden ska genom att främja barnets umgänge med föräldrarna hjälpa vårdnadshavarna att så småningom kunna ta hand om barnet igen. Barnets umgänge med föräldrarna ska dock begränsas och i vissa fall helt inskränkas, om en upprätthållen kontakt mellan barnet och föräldrarna strider mot principen om barnets bästa.²⁰²

¹⁹⁵ Prop. 1979/80:1, s. 305.

¹⁹⁶ Olsson mot Sverige, nr 10465/83, dom den 24 mars 1988, p 18.

¹⁹⁷ Ibid., p 22–25.

¹⁹⁸ Ibid., p 81.

¹⁹⁹ Ibid., p 84.

²⁰⁰ Mattsson (2006), s. 113.

²⁰¹ Socialstyrelsen (2012), s. 143.

²⁰² Singer (2019), s. 274.

I RÅ 2005 ref. 66 uttryckte det omhändertagna barnet en motvilja att träffa föräldern. Denna ståndpunkt var konsekvent och framkom vid flera tillfällen, skriftligt såsom muntligt. Då barnet var 12 år ansåg HFD att barnets vilja skulle ges betydelse oavsett anledningen till att barnet inte ville träffa föräldern. Det ansågs vara till barnets bästa att inte ha något umgänge med föräldern så länge barnet inte själv ville det.²⁰³

²⁰³ RÅ 2005 ref. 66.

6 Uppföljning av vård

6.1 Regelbunden uppföljning

Socialnämndens viktigaste uppgift är att följa upp vård som sker utanför hemmet.²⁰⁴ Nämnden måste därför hålla vården under regelbunden uppsikt och följa barnets utveckling och trivsel under placeringens gång.²⁰⁵ Den regelbundna uppföljningen av vården görs av en särskilt utsedd socialsekreterare.²⁰⁶ Enligt 13a § LVU och 6 kap. 7b § SoL, ska socialnämnden vidta fyra åtgärder för att följa barnets vård: regelbundna besök hos barnet, enskilda samtal med barnet, samtal med familjehemsföräldrarna samt samtal med vårdnadshavarna.²⁰⁷

Socialnämndens regelbundna besök hos barnet i familjehemmet ger den ansvarige socialsekreteraren möjlighet att se hur barnet trivs i sitt nya boende och hur barnet samspelar med eventuella andra barn. Genom besöken kan socialsekreteraren även kontrollera att familjehemsföräldrarna är bra förebilder och bemöter barnet på ett bra sätt.²⁰⁸ Enligt Socialstyrelsen bör hembesöken som regel ske fyra gånger om året; oftare om barnet har varit placerat under en kortare tid. Under besöken kan socialsekreteraren under avslappnade former samtala med barnet så att han eller hon känner sig trygg att berätta om sin situation och vardag. Beroende på barnets egen vilja och önskemål kan samtalen behöva ske på en annan plats och vid ett annat tillfälle än vid hembesöken. Syftet med samtalen med barnet är att nämnden ska få reda på vad barnet anser om vården som bedrivs, miljön barnet befinner sig i, hur de sociala relationerna ser ut till vänner och familjehemsföräldrarna, samt om barnet trivs i och klarar skolan.²⁰⁹

²⁰⁴ Prop. 2002/03:53, s. 84.

²⁰⁵ Lundgren & Sunesson (2019), s. 394.

²⁰⁶ Prop. 2012/13:10, s. 74.

²⁰⁷ 13a § LVU; 6 kap. 7b § SoL.

²⁰⁸ Socialstyrelsen (2012), s. 214 – 215.

²⁰⁹ SOSFS 2012:11, s. 9; Socialstyrelsen (2012), s. 215.

Socialsekreteraren ska som en del av sin regelbundna uppföljning även samtala med familjehemsföräldrarna. Socialsekreteraren kan genom dessa samtal få en uppfattning om barnets mående och utveckling, samt hur de vuxna upplever situationen. I dessa samtal är det viktigt att socialsekreteraren får information om hur barnets kontakt med vårdnadshavarna fungerar och vilka förbättringar som eventuellt behöver göras. Om barnet har en väl fungerande relation till sina föräldrar, innebär detta att föräldrarna har en god insyn i vården och en bra insikt i hur barnet faktiskt mår. Slutligen ska socialsekreteraren samtala med barnets vårdnadshavare. Det främsta syftet med dessa samtal är att få information om vårdnadshavarnas kontakt med barnet och vårdnadshavarnas önskemål rörande densamma. Denna information är särskilt värdefull med hänsyn till återföreningsprincipen och vårdens fortskridande eller eventuella upphörande.²¹⁰

6.2 Övervägande och omprövning av vård

Utöver den ovan beskrivna regelbundna uppföljningen av vården, har socialnämnden ytterligare ansvar när barnet är placerat för vård i familjehem. När barnet har vårdats i ett familjehem i sex månader ska socialnämnden enligt 13 § LVU, antingen överväga vården eller pröva om vården fortfarande ska bestå, beroende på vilken grund barnet vårdas enligt.²¹¹ Samma socialsekreterare som ansvarar för den regelbundna uppföljningen av vården, ansvarar för vårdens övervägning eller omprövning.²¹²

²¹⁰ Socialstyrelsen (2012), s. 216–217.

²¹¹ 13 § LVU.

²¹² Lundgren & Sunesson (2019), s. 394.

”Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas”²¹³

Första stycket i 13 § LVU stadgar att vård med stöd av 2 § LVU ska övervägas minst en gång var sjätte månad för att se huruvida vården fortfarande behövs eller inte.²¹⁴ Målet med övervägandet är att regelbundet kontrollera efterlevnaden av återföreningsprincipen.²¹⁵ Bedömningen av om vården fortfarande är behövlig eller inte ska utgå från vårdplanen, socialnämndens regelbundna uppföljning av vården, samt huruvida det är möjligt att inom en trolig framtid återförena barnet med vårdnadshavarna.²¹⁶ Övervägningen ska således utreda vårdens framtida inriktning och utformning.²¹⁷

En övervägning av vården var sjätte månad bidrar till att nämnden kan kontrollera hur kontakten mellan vårdnadshavarna och barnet har upprätthållits. Nämnden kan i samband med det även kontrollera vilket stöd socialnämnden har erbjudit föräldrarna för att upprätthålla en god kontakt med barnet.²¹⁸ Bedömer socialnämnden vid ett övervägande att barnet kommer att behöva stanna i familjehemmet under en lång period, ska socialsekreteraren ha en regelbunden dialog om detta med vårdnadshavarna och barnet.²¹⁹

Socialnämndens regelbundna övervägande enligt 13 § 1 st. LVU utgör inte ett formellt juridisk förfarande. Lagstiftaren ansåg att ett formellt övervägande, och således en juridisk process var sjätte månad, skulle innebära onödig otrygghet och oro för alla inblandade, särskilt för det barn som trivs bra i sitt nya hem. Barnets behov av trygghet och stabilitet skulle

²¹³ 13 § 1 st. LVU.

²¹⁴ Prop. 2012/13:10, s. 75.

²¹⁵ Prop. 1989/90:28, s. 76.

²¹⁶ SOU 2015:71, s. 591; Socialstyrelsen (2012), s. 222.

²¹⁷ Prop. 2012/13:10, s. 82.

²¹⁸ SOU 2015:71, s. 591.

²¹⁹ Ibid., s. 592-593.

motverkas om förfarandet var mer formellt än det är idag.²²⁰ Övervägningen mynnar ut i en rapport och nämnden fattar i sammanhanget inget juridiskt bindande beslut. Av rapporten ska framgå hur vården har bedrivits de gångna månaderna och hur förhållandet mellan barnet och föräldrarna har utvecklats. Rapporten ska även återge den information som har uppkommit vid den regelbundna uppföljningen av vården. Slutligen ska barnets möjlighet att återförenas med sina föräldrar framgå i enlighet med återföreningsprincipen.²²¹ Rapporten innehåller således en sammanfattning av det som har framkommit under socialnämndens regelbundna uppföljning av vården.²²²

Nämndens resultat av den ovan beskrivna övervägningen enligt 13 § 1 st. LVU, blir dels, en bedömning av barnets möjlighet till återförening med vårdnadshavarna, dels, en bedömning av om vården utanför hemmet överhuvudtaget ska bestå. Finner nämnden att en återförening mellan barnet och föräldrarna inte är aktuell, ska vårdplanen och genomförandeplanen ändras i enlighet med de förbättringar som då behöver göras för att möjliggöra en återförening. Socialnämnden kan även bedöma att det på grund av andra anledningar än återförening, finns tvivel kring om vården bör fortsätta bedrivas utanför hemmet. Finns sådana tvivel ska nämnden besluta att vården ska omprövas genom ett formellt förfarande enligt 13 § 2 st. LVU.²²³

En formell omprövning av vården ska i första hand ske när barnet vårdas enligt 3 § LVU. 13 § 2 st. LVU stadgar:

”Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med

²²⁰ Prop. 1989/90:28, s. 77.

²²¹ SOU 2015:71, s. 593.

²²² Ibid.

²²³ Lundgren & Sunesson (2019), s. 394; Socialstyrelsen (2012), s. 223.

*stöd av lagen ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.*²²⁴

Socialnämnden ska alltså genom en formell omprövning bedöma huruvida vården ska upphöra eller inte.²²⁵ Omprövningen ska utgå från en utredning som baseras på vårdplanen och genomförandeplanen. I denna utredning bör socialnämnden redogöra för bland annat barnets och föräldrarnas nuvarande situation och vad barnet själv anser om situationen. Nämnden ska redogöra för den fortsatta planeringen av vården samt bedöma möjligheten att avsluta vården.²²⁶ Utredningen ska, liksom barnavårdsutredningen, bedrivas skyndsamt och som huvudregel vara slutförd inom fyra månader.²²⁷

Till skillnad från nämndens övervägande av vården, leder omprövningen till ett formellt beslut som går att överklaga enligt 41 § 1 st. 2p LVU. Att vården omprövas regelbundet är viktigt för barnet utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv och med hänsyn till barnets integritet. Det är således angeläget att socialnämnden följer tidsfristerna även om det motsatta inte innebär någon sanktion eller övrig konsekvens.²²⁸

En omprövning av vården kan, utöver de två alternativ som nämnts ovan, även ske på begäran av vårdnadshavarna. När vårdnadshavarna begär en omprövning av den vård som sker utanför hemmet enligt LVU, gör de en s.k. hemtagningsbegäran. När socialnämnden mottager en hemtagningsbegäran ska de inleda en hemtagningsutredning i enlighet med 11 kap 1 § SoL. Utredningen ska kartlägga barnets behov, vårdnadshavarnas förmåga att tillgodose dessa behov, samt andra faktorer inom familjen eller miljön som kan ha betydelse för bedömningen. Utredningen ska inte göras mer omfattande än nödvändigt men bör innehålla en analys av barnets behov av insatser. När utredningen är

²²⁴ 13 § 2 st. LVU.

²²⁵ Jmf. 13 § 1 st. LVU.

²²⁶ Socialstyrelsen (2012), s. 228–229.

²²⁷ Ibid., s. 251–252.

²²⁸ Mattsson (2006), s. 195–196.

genomförd ska vården prövas. En omprövning som görs med anledning av en hemtagningsbegäran sker enligt samma förfarande som den regelbundna omprövningen enligt 13 § 2 st. LVU.²²⁹

Utöver utredningen ska socialnämndens omprövning utgå från de lagstadgade rekvisit som finns för att vården ska kunna upphöra. Dessa rekvisit framgår av 21 § LVU.

²²⁹ Socialstyrelsen (2012), s. 251–252.

7 Vårdens upphörande

7.1 21 § LVU

*”När vård med stöd av denna lag inte längre behövs, skall socialnämnden besluta att vården skall upphöra. Nämnden skall noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdsnaden om honom eller henne.”*²³⁰

Vården ska enligt 21 § 1 st. LVU upphöra när den inte längre behövs. Syftet med detta stadgande är att vården inte ska pågå längre än nödvändigt.²³¹ Såsom tidigare nämnt ska socialnämnden noga planera barnets återförening med vårdnadshavarna, så att barnet kan flytta hem när vården upphör. 21 § 1 st. 2 men. är ett direkt uttryck för återföreningsprincipen.²³² Socialnämnden ska således bedöma huruvida rekvisiten i 21 § 1 st. LVU är uppfyllda genom att utreda om barnet fortfarande har ett vårdbehov och om barnet kan återförenas med sina föräldrar.

7.2 Behövs vården fortfarande?

Utgångspunkten för frågan om vården fortfarande behövs är barnets vårdbehov. Huruvida barnet fortfarande är i behov av vård utanför hemmet kan bedömas på olika sätt och förarbeten till LVU ger inga svar på vilken eller vilka metoder som är att föredra.²³³ Titti Mattsson har föreslagit två alternativ. Det första alternativet är att jämföra nuvarande vårdbehov med det ursprungliga vårdbehovet. Alternativ två är att undersöka om nya omständigheter föreligger som inte förelåg när beslutet om vård fattades.²³⁴

²³⁰ 21 § 1 st. LVU.

²³¹ Mattsson (2006), s. 197.

²³² 21 § 1 st. LVU.

²³³ Mattsson (2006), s. 196-197.

²³⁴ Ibid., s. 197.

7.2.1 Nuvarande vårdbehov jämfört med det ursprungliga

För att besluta om barnet fortfarande är i behov av tvångsvård kan socialnämnden som första föreslagna metod, jämföra barnets nuvarande vårdbehov med det vårdbehov som föranledde tvångsvården.²³⁵ Är barnet omhändertaget enligt något av miljöfallen i 2 § LVU innebär detta att socialnämnden ska undersöka om det missförhållande som orsakade vårdbehovet fortfarande föreligger. Bedömningen ska ske utifrån vårdnadshavarnas nuvarande situation och hur barnets situation hade varit i föräldrahemmet vid en hemflytt.²³⁶

Om barnet exempelvis omhändertogs på grund av brister i omsorgen orsakade av en förälders missbruk, ska socialnämnden utreda huruvida detta förhållande har förändrats. Socialnämnden ska utreda om förälderns missbruk fortfarande innebär en påtaglig risk för barnets hälsa eller utveckling och således om det fortfarande föreligger brister i omsorgen. Föreligger det fortfarande en situation som kan medföra en påtaglig risk för skada på barnets hälsa eller utveckling, ska socialnämnden besluta att vården ska fortgå. Har föräldern blivit fri från sitt missbruk och nämnden bedömer att det inte längre föreligger brister i omsorgen, ska vården upphöra. Barnet har då inte längre ett vårdbehov som behöver tillgodoses utanför hemmet enligt LVU. Socialnämnden ska sammantaget utreda om den ursprungliga grunden till vård enligt LVU fortfarande föreligger.²³⁷

För att socialnämnden ska bedöma att de omständigheter som har grundat vårdbehovet inte längre föreligger, ska den gjorda förändringen vara varaktig och genomgripande. Har förändringen bestått under en längre tid och varit stabil, talar detta för att den är permanent. Det medför då inte längre en påtaglig risk för skada på barnets hälsa eller utveckling att bo i föräldrahemmet. En vårdnadshavare som har lidit av ett missbruk måste

²³⁵ Mattsson (2006), s. 197.

²³⁶ Ibid.

²³⁷ Ibid.

således ha varit drogfri en längre tid för att förändringen ska anses varaktig och stabil.²³⁸

I kammarrätten i Stockholms dom den 17 oktober 2007 i mål nr 5608–07, var barnet omhändertaget på grund av brister i omsorgen enligt 2 § LVU och bodde i ett familjehem sedan två år tillbaka. Barnet var vid tiden för domen 10 år. Vid omhändertagandet var vårdnadshavaren psykiskt nedstämd efter en nära anhörigs bortgång, kände inte att hen räckte till som förälder och kunde inte sätta gränser för barnet. Vårdnadshavaren brast enligt socialnämnden i sin omsorg och barnet omhändertogs med anledning av det. Kammarrätten anförde i sin dom att vård enligt LVU ska upphöra när de förutsättningar som låg till grund för vården inte längre föreligger. Bedömningen ska göras utifrån nu rådande omständigheter. I detta mål var frågan därför huruvida vårdnadshavaren fortfarande brast i omsorgen på ett sätt som innebar en påtaglig risk för skada på barnets hälsa eller utveckling. Det konstaterades att vårdnadshavaren mådde betydligt bättre än vid omhändertagandets påbörjan och kunde ta hand om barnet vid en hemflytt. Kammarrätten ansåg att socialnämndens utredning inte gav tillräckligt stöd för att det fortfarande förelåg sådana brister i omsorgen att barnet behövde vårdas enligt LVU; vården upphörde därför.²³⁹

I HFD 2012 ref. 35 hade barnet varit placerat i ett familjehem med anledning av ett miljöfall i 2 § LVU, sedan åtta månaders ålder. Föräldrarna utsatte barnet för allvarlig misshandel när barnet endast var två veckor gammalt. Ena föräldern dömdes till fängelse medan den andra frikändes. Den frikände föräldern gjorde en hemtagningsbegäran hos socialnämnden och hävdade att dennes hemsituation nu såg helt annorlunda ut än vid vårdens inledande, och att barnet inte skulle riskera att skadas vid en hemflytt. Föräldern bodde ensam och kunde skydda barnet från att utsättas för misshandel igen. HFD ansåg att det inte längre förelåg en påtaglig risk för skada på barnets hälsa eller utveckling och vården upphörde därför.²⁴⁰

²³⁸ SOU 2000:77, s. 147.

²³⁹ KamR Stockholm, mål nr 5608-07.

²⁴⁰ HFD 2012 ref. 35.

Är barnet omhändertaget enligt ett beteendefall i 3 § LVU ska liknande bedömning göras som vid miljöfall. I dessa fall är det dock barnets eget beteende som ska ha förändrats och inte vårdnadshavarnas eller förhållandet i hemmet. För att barnet inte längre ska anses ha ett vårdbehov måste det beteende som låg till grund för vården ha upphört. Socialnämnden ska även kunna bedöma att det inte föreligger en risk att beteendet återkommer. Omhändertogs barnet på grund av ett missbruk av beroendeframkallande medel, ska nämnden således bedöma huruvida det fortfarande föreligger en påtaglig risk för skada på grund av missbruket. Är den unge fri från sitt missbruk föreligger inte längre den omständighet som grundade vårdbehovet och vården ska då upphöra.²⁴¹

Denna bedömningsmetod utgår alltså från det eller de missförhållanden som utgjorde grunden för tvångsomhändertagandet och huruvida dessa fortfarande innebär en påtaglig risk för skada eller inte. Barnets nuvarande vårdbehov jämförs med det vårdbehov barnet hade när vården inleddes.²⁴²

7.2.2 Andra grunder för vård än vid tvångsomhändertagandets början

Den andra metoden för att bedöma barnets vårdbehov som Titti Mattsson har föreslagit, rör situationer då det föreligger helt nya eller förändrade omständigheter jämfört med de som ursprungligen föranledde vårdbehovet. Ett exempel på en sådan situation är då vårdnadshavarna under tiden barnet tvångsvårdas meddelar att de samtycker till barnets vård. Barnet har då fortfarande ett vårdbehov som fordrar vård utanför hemmet, men vården kan bedrivas på frivillig väg enligt SoL. Omhändertagandet enligt LVU ska därmed upphöra då förutsättningar för LVU inte längre föreligger.²⁴³

En situation som däremot kan bli mer komplicerad är då det uppstår nya omständigheter som skiljer sig från dem som förelåg när vården påbörjades.

²⁴¹ Mattsson (2006), s. 197.

²⁴² Ibid.

²⁴³ Ibid.

Ett barn som är omhändertaget enligt något av miljöfallen i 2 § LVU kan under tiden för placeringen exempelvis inleda ett missbruk som omfattas av 3 § LVU. Socialnämnden ska utifrån denna nya omständighet göra en enskild prövning av om barnet istället bör vårdas enligt 3 § LVU. Om socialnämnden bedömer att barnet inte längre har ett vårdbehov kopplat till något av miljöfallen utan endast till sitt eget beteende, kan vården enligt 2 § LVU upphöra och övergå till vård enligt 3 § LVU. Uppstår det endast nya förhållanden som omfattas av den grund barnet tvångsomhändertogs på, kan de nya omständigheterna inkluderas i den vård som bedrivs. Socialnämnden behöver då inte företa en ny bedömning.²⁴⁴

Denna bedömningsmetod av barnets vårdbehov innebär således att socialnämnden utreder föräldrahemmet- respektive barnets nuvarande situation för att se om nya omständigheter har tillkommit som kan innebära att vården kan upphöra eller ändras.²⁴⁵

7.3 Är återföreningen nog förberedd?

För att vården ska kunna upphöra krävs att barnets återförening med vårdnadshavarna är nog förberedd och att återföreningen kan ske utan skada för barnet.²⁴⁶ HFD konstaterade i RÅ 1988 ref. 79 att återföreningen ska vara så väl förberedd att barnet kan flytta hem omedelbart när vården upphör.²⁴⁷ Förberedelsen består av barnets umgänge med föräldrarna, situationen i föräldrahemmet och föräldrarnas egen mognad och vilja att åter ta hand om barnet.²⁴⁸ Har socialnämnden nog förberett barnets återförening med vårdnadshavarna samspekar återföreningsprincipen med principen om barnets bästa och det föreligger inga hinder mot att barnet kan få flytta hem.

Såsom har framkommit av regleringen rörande vård enligt LVU och vårdens upphörande, ska två principer vara vägledande för de beslut som tas rörande

²⁴⁴ Mattsson (2006), s. 197-198.

²⁴⁵ Ibid., s. 197.

²⁴⁶ Mattsson (2002), s. 111.

²⁴⁷ RÅ 1988 ref. 79.

²⁴⁸ Prop. 1979/80:1, s. 541.

vården: principen om barnets bästa och återföreningsprincipen. Barn som vårdas utanför hemmet ska vårdas med utgångspunkt i återföreningsprincipen. Barnet ska därför inte vara omhändertaget längre än nödvändigt och kontakten med vårdnadshavarna ska upprätthållas och vara regelbunden i den mån det är möjligt. När vården upphör ska barnet flytta tillbaka till sina föräldrar.²⁴⁹ Vidare ska alla beslut som tas rörande barnet och dess vård baseras på principen om barnets bästa. Besluten måste därför utgå från det enskilda barnets situation och vilja.²⁵⁰

Har socialnämnden, exempelvis genom brist på regelbundet umgänge mellan barnet och föräldrarna, inte förberett återföreningen, talar detta för att nämnden anser att det strider mot principen om barnets bästa att återförena familjen. Är situationen sådan att en återförening med föräldrarna inte är bäst för barnet, antingen tillfälligt eller permanent, uppstår en intressekonflikt mellan principerna. Denna intressekonflikt kan resultera i två utfall: flyttningsförbud och vårdnadsöverflyttning.²⁵¹

²⁴⁹ SOU 2000:77, s. 138; Prop. 2002/03:53, s. 84; SOU 2014:3, s. 349.

²⁵⁰ Lundgren & Sunesson (2019), s. 22, 359.

²⁵¹ Ibid.

8 Resultat av intressekonflikten

8.1 Flyttningsförbud

När socialnämnden har beslutat att barnet inte längre är i behov av vård enligt LVU och kontakten mellan barnet och föräldrarna har upprätthållits, ska vården upphöra enligt 21 § 1 st. LVU. Huvudregeln när vården upphör är att barnet omgående ska flytta hem till föräldrarna. Är en hemflytt vid den tidpunkten däremot skadlig för barnet, kan socialnämnden ansöka om ett flyttningsförbud enligt 24 § LVU. Ett flyttningsförbud kan alltså bli aktuellt då vården ska upphöra samtidigt som det föreligger en intressekonflikt mellan återföreningsprincipen och principen om barnets bästa.²⁵²

Flyttningsförbud beskrivs i 24 § LVU som ett förbud för vårdnadshavarna att flytta barnet från familjehemmet om en flytt är skadlig för barnet.²⁵³ Det är således flytten och separationen i sig som ska vara skadlig.²⁵⁴ Syftet med flyttningsförbud enligt 24 § LVU är att tillgodose principen om barnets bästa när en separation från barnets familjehem riskerar att vara skadlig för barnet.²⁵⁵ Risken för att barnets hälsa eller utveckling skadas på grund av flytten, ska enligt lag vara påtaglig och får därför inte baseras enbart på tillfälliga omständigheter. Med anledning av detta får flyttningsförbud inte tillämpas enbart utifrån ett preventivt syfte.²⁵⁶

Utgångspunkten för riskbedömningen vid en hemflytt ska vara barnets ålder, utvecklingsgrad, egenskaper och känslomässiga relationer. Socialnämnden ska utreda hur länge barnet har varit placerat i familjehemmet, hur barnet har haft det där och hur barnet kommer att ha det hos sina vårdnadshavare. Slutligen är barnets vilja av stor betydelse i

²⁵² 24 § LVU; Lundgren & Sunesson (2019), s. 423–425; SOU 2000:77, s. 147.

²⁵³ Ibid.

²⁵⁴ SOU 2015:71, s. 600.

²⁵⁵ Prop. 1979/80:1, s. 541.

²⁵⁶ SOU 2015:71, s. 599.

bedömningen.²⁵⁷ Att barnet har haft ett magert umgänge med vårdnadshavarna eller ett umgänge över tid skiftat i regelbundenhet, kan tala för att nämnden bör ansöka om flyttningsförbud.²⁵⁸ Flyttningsförbudet kan då användas för att skjuta på hemflytten så att socialnämnden kan hjälpa parterna inför återföreningen.²⁵⁹ När flyttningsförbud har meddelats ska socialnämnden nämligen förbereda och underlätta för barnet inför en återförening.²⁶⁰ Flyttningsförbud kan således meddelas när barnet behöver mer tid innan en hemflytt och behöver ytterligare tid för att återskapa kontakten med föräldrarna.²⁶¹

I HFD 2011 ref. 13 var ett barn på fem år omhändertaget enligt LVU och hade varit placerat i ett familjehem sedan fem månaders ålder. Barnet hade bott i familjehemmet nästan hela sitt liv och endast haft ett sporadiskt umgänge med vårdnadshavaren. På senare år hade barnet blivit utåtagerande och socialnämnden ansåg att det skulle föreligga en påtaglig risk för skada på barnets hälsa eller utveckling om hen flyttade tillbaka till sin vårdnadshavare, som barnet inte kände någon anknytning till. HFD konstaterade att syftet med flyttningsförbud enligt 24 § LVU är att tillvarata principen om barnets bästa. Vidare konstaterade HFD att avbrott i relationer som är viktiga för barnet och att rycka upp barnet från en trygg och invand miljö, kan innebära en påtaglig risk för skada. Med dessa uttalanden beslutade HFD att medge socialnämndens ansökan om flyttningsförbud.²⁶²

Socialnämnden kan i situationer då det är nödvändigt med hänsyn till barnets hälsa, besluta om ett tillfälligt flyttningsförbud enligt 27 § LVU. För att ett tillfälligt flyttningsförbud ska få meddelas av nämnden, ska det vara sannolikt att flyttningsförbud behövs och att det inte går att avvakta förvaltningsrättens beslut.²⁶³ Likt beslut om omedelbart omhändertagande,

²⁵⁷ Prop. 1979/80:1, s. 541.

²⁵⁸ Socialstyrelsen (2012), s. 258.

²⁵⁹ Mattsson (2006), s. 211.

²⁶⁰ SOU 2000:77, s. 147.

²⁶¹ Singer (2019), s. 262.

²⁶² HFD 2011 ref. 13.

²⁶³ 27 § 1 st. LVU; SOU 2015:71, s. 598.

ska socialnämnden underställa sitt beslut om ett tillfälligt flyttningsförbud till förvaltningsrätten som formellt ska pröva beslutet.²⁶⁴

Det finns ingen tidsgräns för hur länge ett meddelat flyttningsförbud ska gälla.²⁶⁵ Längden på förbudet ska utgå från hur lång tid det kommer att ta för risken för skada att upphöra.²⁶⁶ Behovet av ett meddelat flyttningsförbud ska däremot enligt 26 § LVU övervägas var tredje månad. Bedömer nämnden att det inte längre föreligger en risk för skada på barnet att flytta hem till sina vårdnadshavare, ska förbudet upphöra.²⁶⁷ Utgångspunkten för ett flyttningsförbud är att det endast är tillfälligt. En intressekonflikt mellan principen om barnets bästa och återföreningsprincipen vid vårdens upphörande kan således resultera i ett flyttningsförbud som ger företräde åt principen om barnets bästa.

Är det orealistiskt att barnet i framtiden kommer att kunna flytta tillbaka till vårdnadshavarna, ska nämnden istället ansöka om en vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken (1949:381), FB.²⁶⁸

²⁶⁴ 28 § LVU; SOU 2015:71, s. 257.

²⁶⁵ Singer (2019), s. 261.

²⁶⁶ SOU 2015:71, s. 601.

²⁶⁷ 26 § 2 st. LVU.

²⁶⁸ SOU 2015:71, s. 600.

8.2 Vårdnadsöverflyttning

När barnet har bott i ett familjehem en längre period och fråga blir om vården ska upphöra, kan socialnämnden bedöma att det bästa för barnet är att bo kvar i familjehemmet istället för att återförenas med sina föräldrar.²⁶⁹ Vid en sådan intressekonflikt mellan återföreningsprincipen och principen om barnets bästa kan socialnämnden alltså ansöka om en vårdnadsöverflyttning i enlighet med 6 kap. 8 § FB.²⁷⁰

”Har ett barn stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet och är det uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet eller någon av dem, skall rätten utse denne eller dessa att såsom särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om barnet.”²⁷¹

Det främsta syftet med en vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. 8 § FB är att förhindra att ett barn som har rotat sig i ett familjehem rycks upp från sin trygga miljö.²⁷² För att barnet ska ha rotat sig krävs att den unge betraktar familjehemmet som sitt eget och känner en större trygghet och känslomässig anknytning till familjehemmet än till vårdnadshavarnas hem. Barnet behöver därför ha bott i familjehemmet i flera år.²⁷³

Innan socialnämnden ansöker om en vårdnadsöverflyttning ska en utredning genomföras.²⁷⁴ Socialnämnden ska inledningsvis utreda hur placeringen i familjehemmet har fungerat och vilken relation barnet har till familjehemsföräldrarna. Nämnden ska sedan undersöka på vilket sätt och hur väl familjehemsföräldrarna tillgodoser barnets behov av omvårdnad,

²⁶⁹ SOU 2015:71, s. 611-612.

²⁷⁰ Sjösten (2014), s. 86.

²⁷¹ 6 kap. 8 § 1 st. FB.

²⁷² Prop. 1981/82:168, s. 70.

²⁷³ Ibid.

²⁷⁴ 11 kap. 1 § SoL.

trygghet och god fostran.²⁷⁵ Slutligen ska socialnämnden utreda barnets anknytning till familjehemmet, hur regelbunden kontakt barnet har haft med sina vårdnadshavare under placeringen, samt barnets egen inställning till en vårdnadsöverflyttning. Har vårdnadshavarna inte visat något intresse för barnet talar det för att en vårdnadsöverflyttning kan vara det bästa för barnet.²⁷⁶ En vårdnadsöverflyttning kan dock endast bli aktuell om familjehemsföräldrarna har uttryckt en vilja att överta vårdnaden om barnet.²⁷⁷

I NJA 1993 s. 666 hade ett barn på fjorton år varit placerat i ett familjehem sedan ett års ålder. Barnet hade inga minnen av tiden hos vårdnadshavarna och hade uttryckt en vilja att stanna i familjehemmet. Barnet hade inte haft en regelbunden kontakt med föräldrarna och flyttningsförbud hade meddelats vid ett flertal tillfällen. Samtliga instanser fann att det var till barnets bästa att överföra vårdnaden till familjehemsföräldrarna. Bedömningen grundades i att barnet hade levt i familjehemmet under mer än tio år, inte hade träffat sina vårdnadshavare regelbundet och själv hade uttryckt en vilja att bo kvar i familjehemmet. De tidigare meddelade flyttningsförbuden fick också betydelse för beslutet.²⁷⁸

Anledningen till att socialnämnden ska ta stor hänsyn till huruvida barnet har rotat sig eller inte i familjehemmet, är för att barnet ska få en stabil uppväxt under trygga förhållanden. Har barnet rotat sig väl och trivs i familjehemmet kan en vårdnadsöverflyttning bidra till att ge barnet en god uppväxt med kontinuitet.²⁷⁹ I NJA 2014 s. 307 hade ett åttaårigt barn varit placerat i ett familjehem sedan ett års ålder och uppfattade familjehemmet som sitt eget hem. Familjehemsföräldrarna uttryckte en önskan om att få vårdnaden överflyttad till sig i samband med att barnet skulle börja skolan. HD konstaterade att det särskilt ska tas i beaktande om barnet har uppnått

²⁷⁵ Socialstyrelsen (2006), s. 31, 34-35.

²⁷⁶ Prop. 1981/82:168, s. 70; Prop. 2017/18:169, s. 140.

²⁷⁷ Socialstyrelsen (2006), s. 34-35.

²⁷⁸ NJA 1993 s. 666.

²⁷⁹ Socialstyrelsen (2006), s. 29.

skolåldern. Familjehemsföräldrarna behöver då kunna ta beslut rörande barnets skola som endast vårdnadshavarna kan ta.²⁸⁰ En vårdnadsöverflyttning kan i dessa situationer underlätta för familjehemsföräldrarna i den dagliga vården av barnet eftersom de då inte begränsas av att de inte har den rättsliga vårdnaden.²⁸¹

När barnet har varit placerat i ett familjehem i tre år ska socialnämnden enligt 13 § 3 st. LVU överväga om en vårdnadsöverflyttning bör ske. Syftet med att ha en lagstadgad regelbunden övervägning av vårdnaden, är att förhindra att barn som har varit placerade under en lång tid lever i ovisshet om de kommer att flytta tillbaka till föräldrarna eller inte. Regeln om övervägning efter tre år hindrar däremot inte socialnämnden att ansöka om en vårdnadsöverflyttning innan tre år har passerat. Det viktiga är att nämnden, oavsett när ansökan sker, noga väger skälen för och emot en överflyttning, samt motiverar sin bedömning.²⁸²

När en vårdnadsöverflyttning har skett upphör vården enligt LVU eftersom grunden för vård då inte längre föreligger.²⁸³ Socialnämnden kan alltså ansöka om en vårdnadsöverflyttning om det är uppenbart att det är till barnets bästa att bo kvar i familjehemmet och att inte återförenas med sina föräldrar.²⁸⁴ Tas ett beslut om en vårdnadsöverflyttning vid en intressekonflikt, ges principen om barnets bästa företräde framför återföreningsprincipen.²⁸⁵

²⁸⁰ NJA 2014 s. 307.

²⁸¹ Prop. 2002/03:53, s. 86; Socialstyrelsen (2006), s. 29.

²⁸² SOU 2015:71, s. 616.

²⁸³ Socialstyrelsen (2006), s. 104.

²⁸⁴ Prop. 2012/13:10, s. 89.

²⁸⁵ Sjösten (2014), s. 86; Singer (2019), s. 125.

9 Avslutande analys

9.1 Tvångsomhändertagande enligt LVU och vårdens upphörande

När socialnämnden tar emot en orosanmälan rörande ett barn som riskerar att fara illa, startar en lång process som kan resultera i att barnet tvångsomhändertas enligt LVU. Ett tvångsomhändertagande är en ingripande åtgärd från statens sida, som innebär att socialnämnden ansvarar för att tillgodose barnets behov när föräldrarna inte kan det.²⁸⁶

Alla beslut som tas rörande barnet och barnets vård ska ha sin utgångspunkt i principen om barnets bästa och återföreningsprincipen.²⁸⁷ Principerna har motsvarigheter i barnkonventionen och EKMR; principen om barnets bästa i barnkonventionens tredje artikel²⁸⁸, återföreningsprincipen i barnkonventionens nionde artikel²⁸⁹ och EKMR:s åttonde artikel²⁹⁰.

Syftet med principen om barnets bästa är, enligt barnkonventionen, att säkerställa att det enskilda barnet kan åtnjuta rättigheter i praktiken, samt att säkerställa barnets fysiska, psykiska och sociala utveckling.²⁹¹ Det finns dock inget generellt svar på vad barnets bästa är. Bedömningen av barnets bästa ska utgå från flera faktorer och blir således en individuell bedömning.²⁹² För att bedöma barnets bästa kan socialnämnden använda sig av styrdokumentet BBIC. Även enligt BBIC innebär barnets bästa en sammanvägning av flera faktorer.²⁹³ Principen om barnets bästa innebär

²⁸⁶ Mattsson (2006), s. 37; Prop. 2002/03:53, s. 44.

²⁸⁷ Lundgren & Sunesson (2019), s. 22, 359.

²⁸⁸ Art. 3 (1) Barnkonventionen.

²⁸⁹ Art. 9 Barnkonventionen.

²⁹⁰ Mattsson (2002), s. 111; Art. 8 EKMR.

²⁹¹ Barnombudsmannen (2013), s. 4.

²⁹² Ibid., s. 13.

²⁹³ Socialstyrelsen (2018), s. 14.

således en sammanvägning av flera faktorer som har betydelse för barnets livssituation och personliga utveckling. Enligt min uppfattning blir bedömningen av barnets bästa svår eftersom det verkar vara flytande vilka faktorer som kan och bör tas med i bedömningen. Socialnämndens olika styrdokument är därför väldigt betydelsefulla hjälpmedel.

Vården ska även bedrivas med utgångspunkt i återföreningsprincipen. Återföreningsprincipen innebär att barnet ska kunna återförenas med sina föräldrar när vården upphör. För att tillgodose återföreningsprincipen ska socialnämnden uppfylla barnets behov av umgänge med föräldrarna när vården bedrivs utanför hemmet.²⁹⁴ Beslut om umgänget ska tas utifrån faktorer såsom barnets behov av trygghet, barnets egna önskemål kring umgänget samt anledningen till att barnet vårdas utanför hemmet. Endast i undantagsfall får socialnämnden underlåta att inhämta barnets inställning till umgänget. Nämnden ska även stötta föräldrarna under vården så att de känner sig redo när barnet ska flytta hem.²⁹⁵

Till följd av en orosanmälan, ska en barnavårdsutredning genomföras. Om det föreligger en akut fara för barnet, kan barnet bli omedelbart omhändertaget enligt 6 § LVU. Efter en genomförd barnavårdsutredning ska nämnden skriftligen planera vården i en vårdplan. När barnavårdsutredningen är slutförd och en vårdplan upprättad, ska nämnden hos förvaltningsrätten ansöka om vård i enlighet med 4 § LVU.

Såsom framgått är tvångsomhändertagande en ingripande insats som kommer att ha en stor påverkan på resten av barnets liv, varför tydliga krav ställs i lag. Enligt 1 § 2 st. LVU ska dels, någon av situationerna i 2 eller 3 § föreligga, dels, ska behövlig vård inte kunna ges med samtycke. Vårdbehovet ska således grundas i något av miljöfallen i 2 § LVU eller i något av beteendefallen i 3 § LVU. Källan till vårdbehovet ska enligt 2 och 3 §§ LVU innebära en påtaglig risk för skada på barnets hälsa eller

²⁹⁴ Prop. 1979/80:1, s. 305.

²⁹⁵ Socialstyrelsen (2012), s. 143; Singer (2019), s. 274.

utveckling. Barnet ska sammanfattningsvis ha ett vårdbehov som inte kan tillgodoses med samtycke och som därför fordrar att barnet placeras utanför hemmet.²⁹⁶

Enligt statistik beslutar socialnämnden i de flesta fall att placera barnet i ett familjehem.²⁹⁷ Placering för tvångsvård i ett familjehem innebär att barnet får den behövliga vård som inte kan ges i barnets hem, i familjehemmet.²⁹⁸ Det är för mig positivt att nämnden i majoriteten av fall väljer att placera barnet i ett familjehem, då detta i många situationer återspeglar det hem barnet borde ha vuxit upp i. Kommer barnet från ett hem med missbruk, fysiska angrepp eller något annat missförhållande, är det enligt min mening till barnets bästa att, i alla fall tillfälligt, flyttas från denna miljö. Vad som bör hända när barnet väl är placerat, anser jag däremot inte vara lika självklart och inte alltid lika positivt.

När barnet placeras för vård i ett familjehem mister barnets vårdnadshavare den dagliga omsorgen och det yttersta ansvaret över barnet. Dessa ansvar övertar familjehemsföräldrarna och socialnämnden. För att tillgodose det yttersta ansvaret över barnet ska socialnämnden regelbundet följa barnets vård och se till att vården inte bedrivs längre än nödvändigt.²⁹⁹ Uppföljningen av vården ska ske genom regelbundna besök och samtal med barnet, samt samtal med vårdnadshavarna och familjehemsföräldrarna.³⁰⁰ Metoden för den regelbundna uppföljningen av vården kan enligt min mening vara bristfällig, när barnet inte vågar berätta hur han eller hon upplever situationen. Möjligen uttrycker barnet en vilja till föräldrarna och en annan till socialsekreteraren. Det krävs enligt min mening därför besök under andra former än de uppställda, och tätare sådana, för att tillgodose att bedömningen av barnets bästa blir så rätt som möjligt.

²⁹⁶ Mattsson (2006), s. 39; SOU 2015:71, s. 288.

²⁹⁷ Socialstyrelsen, *statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2018* (2019-08-21), <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2019-8-6261.pdf>, besökt 19-10-03.

²⁹⁸ Sallnäs och Wiklund (2017), s. 63.

²⁹⁹ Prop. 1979/80:1, s. 306.

³⁰⁰ 13a § LVU; 6 kap. 7b § SoL.

När barnet har vårdats i ett familjehem i sex månader ska socialnämnden överväga eller ompröva vården. Ändamålet med övervägandet och omprövningen är dels, att pröva om vården fortfarande behövs eller om den bör upphöra, dels, att kontrollera efterlevnaden av återföreningsprincipen.³⁰¹ Övervägandet leder till en informell rapport medan omprövningen leder till ett formellt juridiskt beslut. Omprövningen ska utgå från en utredning samt de rekvisit 21 § 1 st. LVU ställer för vårdens upphörande.³⁰²

Lagstiftaren ansåg att det var till fördel för alla inblandade att övervägandet inte gjordes till en formell juridisk process.³⁰³ Enligt min mening saknar detta dock betydelse i de fall övervägandet leder till en formell omprövning av vården. Barnet, vårdnadshavarna och familjehemsföräldrarna har då genomgått både en övervägning och en omprövning, som inte nödvändigtvis får någon praktisk betydelse för vården. Det nämnda får mig att ifrågasätta huruvida detta tillvägagångssätt verkligen är förenligt med principen om barnets bästa eller om det hade varit bättre att även övervägandet mynnade ut i en formell process. Det hade då enbart genomförts en process per barn och särskiljandet mellan 13 § 1 och 2 st. hade blivit tydligare.

Vården ska enligt 21 § 1 st. LVU upphöra när den inte längre behövs. Huruvida vården fortfarande behövs eller inte ska utgå från barnets vårdbehov. Titti Mattsson har föreslagit två bedömningsmetoder för huruvida barnet fortfarande har ett vårdbehov. Utgångspunkten för barnets nuvarande vårdbehov ska vara det förhållande som gav upphov till behovet av vård. Omhändertogs barnet med anledning av ett miljöfall i 2 § LVU krävs att förhållandet i hemmet har förändrats. Om barnet omhändertogs med anledning av ett beteendefall i 3 § LVU ska barnets eget beteende ha förändrats.³⁰⁴ Oavsett grund ska förändringen vara tillräckligt stabil och varaktig för att det inte ska föreligga en påtaglig risk för skada på barnets

³⁰¹ Prop. 1989/90:28, s. 76; 13 § 1 st. LVU.

³⁰² Lundgren & Sunesson (2019), s. 394; Socialstyrelsen (2012), s. 223; Mattsson (2006), s. 195–196.

³⁰³ Prop. 1989/90:28, s. 77.

³⁰⁴ Mattsson (2006), s. 197.

hälsa eller utveckling vid en hemflytt.³⁰⁵ Problematiken i denna bedömning ligger enligt min mening i bristen på vägledning i förarbeten och doktrin. Såsom framkommit har Titti Mattsson föreslagit två metoder. Utöver dessa har jag inte funnit andra bedömningsmetoder av vårdens upphörande. Det som i prejudikat nämns är att förändringen ska vara ”varaktig och stabil”, men inga närmre tidsfrister eller förklaringar på vad en sådan förändring innebär. Huruvida förändringen är varaktig och stabil kan därför bli mycket svårbedömt för socialnämnden som inte har några tydliga riktlinjer att följa, vilket i sin tur kan gå ut över återföreningsprincipen och bedömningen av barnets bästa.

För att summera detta avsnitt, spelar socialnämnden en avgörande roll för barn och familjer som behöver statens stöd. Nämnden är aktiv genom hela processen och ska följa barnet och barnets vård regelbundet för att tillgodose principen om barnets bästa. Nämnden ska även tillgodose återföreningsprincipen genom att förbereda föräldrarna så att barnet någon dag kan flytta hem. Dessa principer saknar däremot generella definitioner och socialnämndens arbete försvåras därmed genom att de ställs inför komplicerade individualiserade bedömningar i varje enskilt fall. Enligt min mening kan avvägningen mellan principen om barnets bästa och återföreningsprincipen ifrågasättas med hänsyn till att bedömningen i slutändan helt vilar i socialnämndens händer. Hur kan socialnämnden garantera barnet rättssäkerhet och icke-godtyckliga beslut kring vården, om ingen vet vad de vägledande principerna egentligen kräver?

³⁰⁵ SOU 2000:77, s. 147.

9.2 Intressekonflikten och dess resultat

Huvudregeln är att barnet ska flytta tillbaka till vårdnadshavarna när vården upphör.³⁰⁶ När barnets återförening med föräldrarna är nogga förberedd och barnet och föräldrarna önskar en hemflytt, samspelar principen om barnets bästa med återföreningsprincipen. Det finns dock situationer då det inte är till barnets bästa att återförenas med föräldrarna när vården upphör, exempelvis om föräldrarna behöver mer tid att förbereda sig, eller att barnet helt motsätter sig en hemflytt.³⁰⁷

En intressekonflikt mellan principerna och således barnkonventionen och EKMR, kan resultera i två utfall; flyttningsförbud eller vårdnadsöverflyttning. Flyttningsförbud enligt 24 § LVU innebär att barnets vårdnadshavare förbjuds att flytta barnet från familjehemmet trots att vården har upphört. Flyttningsförbud kan alltså vara en temporär lösning i situationer då det strider mot barnets bästa att omedelbart låta barnet flytta hem enligt återföreningsprincipen. Såsom visats genom HFD 2011 ref. 13 är syftet med flyttningsförbud att tillgodose principen om barnets bästa. Socialnämnden ger således företräde åt denna framför återföreningsprincipen vid fall av en intressekonflikt.³⁰⁸

Enligt min mening gör socialnämnden inte en avvägning i dessa situationer, utan ger regelmässigt företräde åt principen om barnets bästa om det finns minsta risk att separationen från familjehemmet är skadlig. Att per automatik ge företräde åt en princip kan bli problematiskt, i de fall barnets vilja är att flytta hem omedelbart och barnet själv inte anser att separationen från familjehemmet är svår. Sociallämnens arbete ska utgå från principen om barnets bästa, och med detta sätta barnets intressen först. Vid meddelade flyttningsförbud upplever jag att det är föräldrarnas, och i vissa fall även familjehemsföräldrarnas intressen som får förtur framför barnets vilja att

³⁰⁶ 21 § 1 st. LVU.

³⁰⁷ Lundgren & Sunesson (2019), s. 22, 359.

³⁰⁸ SOU 2000:77, s. 147; Prop. 1979/80:1, s. 541; Mattsson (2006), s. 211; HFD 2011 ref. 13.

flytta hem. Barnet hamnar i skymundan och bedömningen av barnets bästa kan då inte anses ha genomförts ordentligt.

Det andra möjliga utfallet som har presenterats är en vårdandsöverflyttning enligt 6 kap. 8 § FB. En vårdandsöverflyttning kan bli aktuell särskilt för de barn som har vårdats i ett familjehem under en längre tid. Socialnämnden kan då bedöma att det är förenligt med barnets bästa att permanent bo kvar i familjehemmet, istället för att återförenas med föräldrarna. Ansökan ska föregås av en utredning av barnets situation och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdandsöverflyttning. Såsom framgått av NJA 1993 s. 666 kan ett flertal meddelade flyttningsförbud även tala för att en vårdandsöverflyttning är lämplig.³⁰⁹ Enligt min mening är en vårdandsöverflyttning mer lämplig än flyttningsförbud när det rör yngre barn. Har barnet bott i samma familjehem sedan mycket ung ålder och saknar klara minnen av föräldrahemmet och situationen där, kan en hemflytt eventuellt orsaka mer skada än glädje. Jag anser då att det generellt är förenligt med principen om barnets bästa att permanent bo kvar i familjehemmet hos den familj barnet troligtvis ser som sin egen.

Syftet med en vårdandsöverflyttning är att förhindra att ett barn som har rotat sig i ett familjehem rycks upp från sin trygga miljö. Med anledning av detta finns det en lagstadgad skyldighet för socialnämnden att överväga att överflytta vårdnaden när barnet har bott i familjehemmet i tre år.³¹⁰ Denna lagreglerade skyldighet att överväga vårdnaden kan, enligt min mening, verka på både gott och ont beroende på barnets ålder. Rör det ett litet barn vidhåller jag min åsikt från förra stycket. Rör det sig däremot om äldre barn, som har tydliga minnen från föräldrahemmet och uppväxten med föräldrarna, är jag inte nödvändigtvis lika positiv.

Jag ifrågasätter inte att regelbundenheten skyldigheten medför, kan bidra med transparens åt socialnämndens arbete, och att det möjliggör för

³⁰⁹ SOU 2015:71, s. 611–612; NJA 1993 s. 666.

³¹⁰ Prop. 1981/82:168, s. 70; 13 § 3 st. LVU.

familjehemsföräldrarna att ha en dialog med barnet och vårdnadshavarna om situationen. Jag menar dock att det finns barn, som trots jobbiga minnen från barndomen, känner en stark vilja att flytta hem till vårdnadshavarna och eventuella syskon som bor kvar i föräldrahemmet. Med socialnämndens skyldighet att överväga en vårdnadsöverflyttning, anser jag att det finns en stor risk att socialnämnden uteslutande går på familjehemsföräldrarnas vilja och på vårdnadshavarnas situation och bakgrund – och minst på barnets egen vilja och önskan. Enbart att barnet har vuxit upp i en dysfunktionell miljö med föräldrar som har varit mindre kapabla att ta sitt föräldraansvar, innebär inte nödvändigtvis att barnet aldrig vill återvända. Detta blir även högst beroende av hur barnet har trivts i sitt familjehem, vilket barnet inte alltid uttrycker sig ärligt om.

Avslutningsvis kan konstateras att vid fall av en intressekonflikt mellan principen om barnets bästa och återföreningsprincipen, ställs barnkonventionen mot EKMR. Som har framkommit ger socialnämnden företräde åt principen om barnets bästa såväl vid flyttningsförbud som vid vårdnadsöverflyttning, och därmed åt barnkonventionen. Det framgår av artikel 8 EKMR att ett barn inte ska tvingas leva separerat från sin familj om det strider mot principen om barnets bästa. Myndigheterna ska verka för en återförening. Även på ett internationellt plan ska principerna alltså samverka, men det ges inga förutsättningar för att återföreningsprincipen ska kunna få företräde framför principen om barnets bästa – vilket enligt min mening blir ensidigt och riskabelt. Återigen ifrågasätter jag socialnämndens möjlighet att garantera barnet icke godtyckliga beslut när återföreningsprincipen och således även EKMR regelmässigt får ge vika, trots socialnämndens, förhoppningsvis, uttömmande bedömningar.

9.3 Slutsats

Vägen från en orosanmälan till ett tvångsomhändertagande och slutligen vårdens upphörande, är som framkommit lång och snårig. Principen om barnets bästa ska vara vägledande i alla frågor som rör barn. I frågor rörande vård av barn ska principen emellertid samverka med återföreningsprincipen för att möjliggöra att barnet någon gång ska flytta tillbaka till sina föräldrar.

När vården ska upphöra ställs socialnämnden inför ett flertal ofta komplicerade bedömningsfrågor rörande vad som är bäst för barnet och vilka faktorer som ska väga tyngst i bedömningen. Som visat är det inte alltid solklart vad som bör ske när vården ska upphöra och en samverkan mellan principen om barnets bästa och återföreningsprincipen är inte alltid möjlig. Den del av processen som många vårdnadshavare kämpar som mest för att nå, vårdens upphörande, kan i realiteten resultera i att barnet istället för att få flytta hem, blir än mer känslomässigt distanserad från föräldrarna genom flyttningsförbud eller i värsta fall en vårdnadsöverflyttning.

Vad som slutligen bör bli sagt avseende vård enligt LVU, dess upphörande och kopplingen till de två behandlade principerna, är att vägen från en orosanmälan till en eventuell hemflytt är en process som aktualiserar flera komplicerade ställningstaganden. Socialnämnden ska dock genomgående verka för att principen om barnets bästa alltid prioriteras – oavsett om detta innebär att barnet ska flytta hem direkt, så småningom eller inte alls. Vid en intressekonflikt får återföreningsprincipen därför ge vika när beslut ska tas om vårdens upphörande och barnets hemflytt.

Vem vet, hemma kan vara bra, men ibland kanske borta är bäst?

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1979/80:1 *Om socialtjänstlagen.*

Prop. 1981/82:168 *Om vårdnad och umgänge m.m.*

Prop. 1989/90:28 *Om vård i vissa fall av barn och unga.*

Prop. 1996/97:124 *Ändringar i socialtjänstlagen.*

Prop. 2000/01:80 *Ny socialtjänstlag m.m.*

Prop. 2002/03:53 *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer m.m.*

Prop. 2012/13:10 *Stärkt stöd och skydd för barn och unga.*

Prop. 2017/18:169 *Stärkt rättssäkerhet vid genomförande av särskilda befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem.*

Prop. 2017/18:186 *Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter.*

Statens offentliga utredningar

SOU 1997:116 *Barnets bästa i främsta rummet. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.*

SOU 2000:77 *Omhändertagen, samhällets ansvar för utsatta barn och unga.*

SOU 2014:3 *Boende utanför det egna hemmet – placeringsformer för barn och unga.*

SOU 2015:71 *Barns och ungas rätt vid tvångsvård, förslag till ny LVU.*

Litteratur

Tryckta källor

Barn och unga i familjehem och HVB: handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter, 1. Uppl., Socialstyrelsen, Stockholm, 2012.

Barnrättskommitténs allmänna kommentarer nr. 14 om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet, Översatt mars 2014, Barnombudsmannen, Stockholm, 2013.

Grundbok i BBIC: barns behov i centrum, 2. Uppl., Socialstyrelsen, Stockholm, 2018.

Kleineman, Jan, Rättdogmatisk metod. I Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013, s. 21–46.

Korling, Fredric & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013.

Leviner, Pernilla, Samtyckeskonstruktionen i LVU – en analys av gränsdragningen mellan frivillighet och tvång, grundantaganden om människans autonomi samt barns begränsade självbestämmanderätt. I Leviner, Pernilla & Lundström, Tommy (red.), *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar och gränzoner*, 1. Uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2017, s. 126–150.

Lundgren, Lars & Sunesson, Per-Anders, *Nya sociallagarna med kommentarer i lydelsen den 1 januari 2019*, MTM, Johanneshov, 2019.

Mattsson, Titti, *Barnet och rättsprocessen: rättssäkerhet, integritetsskydd och autonomi i samband med beslut om tvångsvård*, Juristförl., Diss. Lund : Univ., 2002, Lund, 2002.

Mattsson, Titti, *Barnet som subjekt och aktör: en rättslig studie om barn i familjehem*, Iustus, Uppsala, 2006.

Om barnet behöver ny vårdnadshavare, 1. Uppl., Socialstyrelsen, Stockholm, 2006.

Prövning av barnets bästa: ett stödmaterial för beslutsfattare och tjänstepersoner, 1. Uppl., Barnombudsmannen, Stockholm, 2018.

Prövning av barnets bästa: ett verktyg för styrning och ledning, 1. Uppl., Sveriges kommuner och landsting, Stockholm, 2018.

Sallnäs, Marie & Wiklund, Stefan, *Vårdlandskapet och tvånget: om tvångsplaceringar i olika vårdformer under inledningen av 2000-talet*. I Leviner, Pernilla & Lundström, Tommy (red.), *Tvångsvård av barn och unga: rättigheter, utmaningar och gränzoner*, 1. Uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2017, s. 63–81.

Singer, Anna, *Barnets bästa, om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 7. Uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2019.

Sjösten, Mats, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*, 4. Uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2014.

Svensson, Gustav, *Högsta förvaltningsdomstolen och tvångsvården, om betydelsen i rättssäkerhetshänseende av domstolens domar angående LVU och LVM*, 1. Uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2012.

Utreda barn och unga: handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen, 1. Uppl., Socialstyrelsen, Stockholm, 2015.

Artiklar

Bengtsson, Bertil, *SOU som rättskälla*, SvJT 2011 s. 777.

Jareborg, Nils, *Rättdogmatik som vetenskap*, SvJT 2004 s. 1.

Lambertz, Göran, *Nyttig och onyttig rättsvetenskap*, SvJT 2002 s. 261.

Olsen, Lena, *Rättsvetenskapliga perspektiv*, SvJT 2004 s. 105.

Sandgren, Claes, *Är rättdogmatiken dogmatisk?*, Tidskrift för Rettsvetenskap, vol. 118, no. 4–5, 2005, s. 648.

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd

SOSFS 2014:6. Socialstyrelsen, *Handläggning av ärenden som gäller barn och unga*.

SOSFS 2012:11. Socialstyrelsen, *Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende*.

Elektroniska källor

Bild av ”BBIC:s triangel” nedladdad från Socialstyrelsens hemsida (besökt 2019-11-26).

<https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/barn-och-unga/barns-behov-i-centrum/material/>.

Justitieombudsmannens ämbetsberättelse 2002/03 (besökt 19-10-20).

<https://www.jo.se/Global/%c3%84mbetsber%c3%a4ttelser/JOs%20%c3%a4mbetsber%c3%a4ttelse%202002-03.pdf>.

Socialstyrelsen, *Barn och unga som någon gång under 2016 fick vård efter typ av insats och ålder*, 2019-04-29 (besökt 19-09-01).

<https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/jamstalldhet/jamstalld-halsa/socialtjanstens-insatser-for-barn-och-unga/barn-och-unga-som-nagon-gang-under-aret-fick-var-d-efter-typ-av-insats-och-alder/>.

Socialstyrelsen, *Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2018*, 2019-08-21 (Besökt 19-10-03).

<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2019-8-6261.pdf>.

Rättsfallsförteckning

Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare regeringsrätten)

RÅ 1985 2:83 I.

RÅ 1988 ref. 79.

RÅ 1996 ref. 91.

RÅ 2000 ref. 33.

RÅ 2005 ref. 66.

RÅ 2008 ref. 55.

RÅ 2009 ref. 64.

RÅ 2010 ref. 24.

HFD 2011 ref. 13.

HFD 2011 ref. 50.

HFD 2012 not. 31.

HFD 2012 ref. 35.

Kammarrätt

KamR Stockholm, mål nr 5608-07.

Högsta Domstolen

NJA 1993 s. 666.

NJA 2014 s. 307.

Europadomstolen

Olsson mot Sverige, nr 10465/83, dom den 24 mars 1988.